

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru știința și viața bisericească.

Abonamentul: Pe un an 8 cor.; pe o jumăt. de an 4 cor. — Pentru România 10 Lei.
Un număr 70 fl.

La mormântul lui Dimitrie Cunțan.

Cuvântare funebrală.

In numele Tatălui, al Fiului și al Duhului sfânt.

Cel-ce va face și va învăța, acela mare se va chema întru împărăția cerurilor. (Matei, c. 5. v. 20).

Jalnici ascultători!

S'a stins încă unul din reprezentanții epocii culturale bisericești a marelui mitropolit Andreiu Șaguna! Mai ieri a plecat în drumul celor fericiți *stegarul*, venerabilul episcop Nicolae Popea, iar azi ne părăsește și *ostașul credincios*, se duce din lumea patimilor și zavistiilor deșarte, ca după vrednicile sale din viață să-și afe repaosul veșnic în curțile dreptilor.

Da, jalnici ascultători, ostaș credincios al unei epoci de mărire în biserica noastră a fost răposatul în Domnul, Dumitru Cunțan. Nu un ostaș de rând, care la comanda superiorului intră în focul luptei fără să gândească, fără să-și dea seamă de rostul aceleia, ci a fost ostașul luminat, care în ostenelele și jertfirea ființei proprii — după pilda jertfirii de sine a Mântuitorului nostru Iisus Christos — vede asigurat viitorul și fericirea urmașilor săi, vede triumful binelui, idealului. Dumitru Cunțan în epoca de înălțare și regenerare a istoriei noastre culturale și bisericești n'a fost ostașul, a cărui nume să rămână necunoscut ca al acelor luptători, cari jertfindu-și viața pentru binele comun, sub aripa măririlor ostășesti își dorm neștiuți somnul lor de viteji necunoscuți, ci a fost luptătorul, al cărui nume

istoria epocii șaguniene, istoria care judecă oamenii și faptele lor nu după pretinii și nepretinii cum ne judecăm noi în de noi, ci le cumpănește și apreciază după valoarea și rezultatele lor pentru civilizație, îl va încunună cu laurul pururea verde, care încununează numele bărbaților de seamă.

În răposatul în Domnul noi însă nu vedem numai pe ade-rentul înflăcărat și convins al idealelor românești și bisericești sintetizate în personalitatea lui Șaguna, ci vedem pe *părintele de familie, pe românul, pe preotul ortodox, pe profesorul Dumitru Cunțan*, și mai pre sus de toate pe *omul* în înțelesul adevărat și adânc al scripturii.

Să vă spun, jalnici ascultători, ce a fost răposatul ca tată de familie? Ați auzit de pelican, paserea care când o silește lipsa, își sfășie peptul ca să-și hrănească puii cu sângele propriu. Așa părinte a fost răposatul în Domnul! Din dragostea familiei a știut să-și creieze o țință pentru vieață, o țință sfântă, pentru care, cerând trebuința, ar fi fost în stare să aducă și jertfa pe-licanului.

Ca român pe răposatul îl aflăm în cercul bărbaților grupați în jurul Tribunei vechi, alături de colegii săi dela seminar, cu regretații D. Barcianu și I. Crișan, cu D. Comșa, apoi cu ase-sorul de pie aducere aminte N. Cristea, cu E. Brote, I. Slavici, Bechnitz și cu ceilalți, cari sub inspirația spiritului creator și regenerator al marelui Șaguna, au alcătuit în Sibiiu gruparea, care a dat luptă eroică pentru idealul național al poporului nostru.

La programul partidului național-român, scris pe steagul desfășurat de Tribuna, Dumitru Cunțan s'a alipit cu tot sufletul său sincer, și când acest valoros organ de propagandă culturală și națională eră amenințat de crize bănești, Dumitru Cunțan din modesta sa plată dăscălească știă să rupă câte o părțică, care i-ar fi prins poate bine la altă nevoie — și o aducea cu dragă inimă jertfă pentru Tribuna. Doar' jertfeă pentru binele și cinstea neamului său..! Și ca fiu al poporului dela sate, iubind tot ce este românesc cu tăria și înflăcărarea idealistului, nu se retrăgea cum fac mulți, din fața jertfelor pentru binele și propășirea neamului.

Când nouă celor ce aproape numai ca copii am ajuns lup-tele naționale cari au culminat în procesul Memorandului, ne

vorbea răposatul despre acele vremi de însuflețire curată, în ochii săi albaștri, vioi, se iveau lumini magice, buzele i-se mișcau nervoase, vocea primea un timbru neobișnuit, emoționant, care da vorbelor căldură comunicativă și convingere; luminile ondulate ale ochilor albaștri se comunicau ascultătorilor în formă de senzații, cari îți spiritualizează întreaga ființă. O, în acele clipe Dumitru Cunțan nu era omul de toate zilele. Avea înfățișarea prorocilor biblici, cari sbiciuesc și ard păcatul, aprind curajul și dragostea de neam, și fulgeră în contra dușmanilor...

Activitatea pastorală a *preotului* Dumitru Cunțan a avut un cerc îngust, și totuși foarte larg. S'a restrâns la seminarul «Andreian» a cărui duhovnic a fost, dar a influențat prin puterea sa asupra generațiilor număroase de elevi, cari în decurs de 46 ani sub ochii săi și sub paza sa duhovnicească s'au strecurat în viața bisericească și școlară a neamului nostru. Iată cum înțelege el problema chemării pastorale:

«Problema chemării pastorale are de scop: creșterea omului în legea și pentru legea lui Christos, influențarea, conducerea și cultivarea voinței lui spre a îmbrățișa și a îndeplini de bună voie, din îndemn propriu și din convingere, ca un tribut plăcut, ca o necesitate absolută a sufletului său, *toate preceptele legii lui Christos*. Problema chemării pastorale are deci de scop: *formarea și cultivarea caracterului religios-moral* în sufletul omului. Spre realizarea acestui scop, însuși marele păstor și învățător al lumii, Christos, s'a folosit și ne recomandă drept cele mai solide mijloace, drept cele mai sigure forțe: *fapta* ca exemplu atrăgător și *cuvântul*, ca mijlocitor al înțelegerii adevărului legii. Cu ajutorul acestor mijloace... a convertit Mântuitorul omenimea la legea sa sfântă și veșnică, a întemeiat biserica sa, și a sfărâmat porțile iadului, cuibul moravurilor urâte și barbare ale păgânismului orb; cu *fapta* și cu *cuvântul adevărului* a cucerit Christos lumea, ... a sfărâmat împărăția întunerecului și a minciunii, și a întemeiat biserica sa, împărăția *luminii* și a *adevărului*.¹ Din aceste izvoare curate adăpându-ne sufletele, cu aceste făclii aprinse provăzându-ne și luminându-ne în toate și despre toate tainele credinții în legea lui Christos, povățuiți de «*Lumina lui*

¹ «Rev. Teol.» An. II. Nr. 5 pag. 191—2.

Christos, care luminează tuturor» vom putea clădi în sufletele creștinilor *altarul viu*, sfânt și neclătit: al *credinții*, al *iubirii* și al *speranței*, vom putea sădii în sufletele oamenilor această sfântă trinitate de virtuți creștinești teologice spre mărirea lui Dumnezeu și spre mântuirea credincioșilor.»¹

Activitatea *duhovnicului* D. Cunțan se împletește cu activitatea *profesorului de cântare bisericească și de tipic*, cum se împletesc firele într'o pânzătură măiastră; se petrec se încolăcesc, se încrucișează ca să dea alesăturile frumoase, ce ne desfătează ochiul. Așa se împletește cântarea bisericească cu activitatea pastorală în cariera lungă a preotului și profesorului Cunțan; ambele culminează în înalta morală: de a întări religiozitatea și moralitatea în sufletele fiitorilor preoți și învățători, desfătându-i prin armonia melodiilor bisericești și adâncindu-le pricepera prin înțelesul dogmatic și etic adânc al textului cântărilor bisericești. Azi în întreagă arhidieceza ortodoxă a Ardealului abia se va mai afla preot și dascăl, care să nu fi învățat dela măiestrul Cunțan a preamări pe Dumnezeu în cântări duhovnicești. Și această lucrare o îndeplinea răposatul cu cucernicia, ce trebuie să caracterizeze pe toți slujitorii altarului. Insuș ne spune că: «Credința este rădăcina cea nobilă, viguroasă și nevestejită, din care răsare, crește și se înalță până la ceriuri *pomul vieții*, pomul aducător de roadele faptelor bune în sensul moralei Mântuitorului... Lipsit de credință sufletul omului se poate asemăna, ba este în realitate *un gol adânc întunecat* ca iadul, în care la întunerecul gândirii și al simțirii se poate și se săvârșește păcatul sub toate formele sale urâte»²

Ca profesor de cântare bisericească răposatul în Domnul s'a făcut nemuritor prin lucrări de valoare neperitoare. A adunat și fixat cu notațiune modernă: *Cântările bisericești, după melodiile celor opt glasuri*», (Sibiu 1890, pag. 119) înveșnicind în chipul acesta cântarea noastră bisericească așa după cum răposatul a învățat-o dela cei mai buni cântăreți din timpul tinereții sale. Aceasta este o lucrare culturală a cărei importanță nu poate fi pusă la îndoială, și toți acei ce vor voi să studieze cântarea

¹ Idem Nr. 4 pag. 186—7.

² Idem. Nr. 3 pag. 143.

noastră bisericească, nu vor putea săvârși un lucru conștientios, dacă nu vor răsfoi colecțiunea bogată de melodii a lui Dumitru Cunțan. În punctul acesta răposatul are o valoare egală ca Anton Pann, un cântăreț și culegător de poezii populare din jumătatea întâi a veacului trecut. Precum Anton Pann a început să adune scăpând dela peire produsele spirituale, poetice, ale poporului, astfel și Dumitru Cunțan a scăpat dela peirea sigură o mulțime de podoabe, de nuansări, de variațiuni melodice, cari în cântarea bisericească dela noi sunt creațiunea poporului nostru, dăruit de Dumnezeu cu mult simț artistic.

Dar răposatul în Domnul n'a fost numai un harnic adunător de melodii bisericești, ci s'a distins și ca compozitor, armonizând pentru 2 voci «*Liturghia stului Ioan Gură de aur*» (Sibiiu 1903) pe care o închină cu adâncă mulțămită serviciului sfânt al cultului divin, ca un tribut de recunoștință că din «grația providenței divine» a ajuns întreg și sănătos anul al patruzecilea în serviciul seminarului «Andreian». Din prilejul sfințirii bisericii catedrale din Sibiiu, a edat aranjate pentru cor de bărbați în 4 voci «*Cântări religioase la cununii, la chirotoniri și la sfințirea bisericilor*» (Sibiiu, 1906). Dar creațiunea artistică cea mai desăvârșită și mai plină de trăinicie, care va vorbi neconținut despre talentul artistic al răposatului sunt «Cântările funebreale pentru cor bărbătesc în 4 voci», duioasele cântări funebreale, în tânguirea cărora au fost petrecuți și vor fi încă petrecuți la locul de veșnică odihnă mulți din fiii aleși ai neamului.

Jalnici ascultători! Sufletele multor oameni sunt o taină nepătrunsă pentru ochiul străin, adeseori ascunsă și pentru ochii proprii. Nu așa a fost sufletul răposatului. Sufletul răposatului a fost o carte deschisă, în care oricine 'și da ostenală putea să cetească, putea să vadă imprimare cu litere mari de aur: *bunătatea creștinească, cinstea, omenia, dragostea*, toate acele virtuți, cari împodobesc caracterele adevărat creștine. Noi, colegii săi dela seminar, cari aproape toți i-am fost și elevi, am cetit adeseori în această carte și am avut ocaziune să exclamăm: iată cu adevărat *omul* în a cărui suflet viclesug nu este; iată *creștinul* fără întinăciune; iată *românul* convins; iată *preotul* după rânduiala lui Melhisedec. N'a fost bogat în măririi lumești deșarte, amăgitoare și trecătoare; dar a fost bogat în ceeace nu

amăgește, în ceea ce nu trece în *idealismul creștinesc sincer și curat*, din care se hrănește omenirea și în care se cuprinde taina minunată a întregului progres spre bine al neamului omenesc.

Și în clipa aceasta asupra tuturor acestor comori sufletești stă gata să se închidă mormântul... să ni-le ascundă pentru totdeauna! Clipe dureroase, cari ne ard în inimă ca ferul roșu!... Dar așa se încheie rostul vieții noastre al tuturor. În cazul de față însă ne rămâne mângăierea, că iubitul răposat lasă în urma sa *un nume venerat de toți*, care să fie spre fală familiei sale nemângăiate, lasă în istoria seminarului «Andreian» *o dungă luminoasă*, care se extinde pe un period de aproape jumătate veac — îndemn curat colegilor de azi și celor viitori; lasă *fapte*, cari să fie pilde de imitat număroșilor săi elevi.

Azi, când petrecem la locuința de veci cenușa celui ce a fost în viață Dumitru Cunțan, amintirea lui învie curată în sufletul sutelor de preoți și învățători, cari l-au iubit, l-au stimat, l-au venerat ca pe un părinte. Învie plină de lumină în conștiința colegilor săi, cari ne-am fost deprins să-l vedem pururea senin în mijlocul nostru și-l desmerdam cu numele «moșule» și «taică».

Iubite moșule! Cu strângere de inimă stăm azi în fața sicriului tău mut. Suntem nemângăiați, că trebuie să-ți zicem cel din urmă rămas bun. Suntem plini de întristare că nu te mai putem avea între noi, că nu mai putem contempla înfățișarea ta de proroc rămas din alte vremuri. Salutul nostru duios te însoțește în drumul fără reîntoarcere, pe care ai pornit, dar lasă să se scoboare în sufletele noastre o părțică din avântul tineresc al sufletului tău idealist și pururea sincer. Noi colegii tăi știm mai bine ca oricine, că în cariera-ți lungă și frumoasă de duhovnic și profesor al seminarului «Andreian» ai luptat luptă bună, *credința strămoșască* ai păzit, *legea românească* ai plinit, drept aceea ți s'a gătit ție loc în ceata Cuvioșilor Domnului, și după cuvântul Mântuitorului, *mare* te vei chema în împărăția cerurilor, pentru că *ai făcut și ai învățat*. Roagă pe Dumnezeu să ne facă și pe noi toți părtași de fericirea împărăției sale, de care Tu te-ai învrednicit. Amin!

Date biografice.

Dumitru Cunțan s'a născut din părinți economi în comuna *Dobârca* (comit. Sibiiului) la anul 1837. A învățat în școala elementară din satul nașterii sale, apoi în școala normală germână din *Mercurea*, unde l-au ajuns evenimentele anului 1848. După potolirea revoluțiunii a urmat în școala normală de stat din *Sibiiu*, aici a terminat și 4 clase în gimnaziul rom. cath. După absolvirea gimnaziului inferior în anul 1858, a intrat în seminarul teologic din Sibiiu, unde a terminat cursul clerical de doi ani din acea vreme, distingându-se mai ales în purtare și în cântarea bisericească. Gândul clericului D. Cunțan eră să continue și clasele gimnaziului superior, drept aceea s'a înscris în clasa a V. gimnazială. Dar nu le-a terminat, pentrucă în anul 1859/60 când eră cleric în cursul II devenind vacant postul de învățător din Sibiiu suburbiul Iosefin, la recomandarea direcțiunii seminariale, episcopul Șaguna a numit în această funcție pe clericul D. Cunțan, mai întâi în mod provizor, apoi în 1860 în mod definitiv. Astfel a fost înrolat tinărul cleric sub steagul cultural desfășurat de Șaguna și l-a servit cu dragoste, încărunțind în cinste, omenie și muncă neîntreruptă până când Domnul l-a chemat la sine. Învățător în suburbiul Iosefin a fost D. Cunțan până în anul 1872. În acest răstimp a dezvoltat o muncă serioasă, încât superiorul său, Ioan Panovici, s'a văzut îndemnat să facă constatarea oficioasă: «Cât timp a fost învățător, în învățătura și pricopsirea elevilor săi în prescisele învățături cu *zel, trezvie, diligență și doritul progres* cu toată scumpătatea și-a îndeplinit chemarea sa». În acest timp (1863—4) a condus și conferențele învățătoarești din «cercul Brașovului, Treiscaunelor și Făgărașului» în calitate de comisar școlar. În această nouă funcțiune a *corăspuns așteptării episcopului* său, justificând pe deplin *încrederea* Aceluia, de aceea prin o scrisoare adresată protopopului Ioan Hannia în 2 Nov. 1864. Șaguna exprimă comisarului școlar D. Cunțan *complăcerea sa arhierască*, dorindu-i *darul de sus spre a putea lucra și pe viitor pe terenul nobil al școalei, culturai și civilizației națiunei noastre*. În Martie anul 1864 murind Ioan Dragomir, profesorul de cântări bisericești și de tipic dela seminarul din Sibiiu, este instituit în locul lui D. Cunțan, care funcționează de aci înainte și ca învățător și ca profesor de cântări și tipic la seminar. În anul 1865 a fost hirotonit diacon, iar în 1872 preot. În acest an a fost denumit *paroh* la biserica patronată din suburbiul Iosefin, dar în acelaș timp a rămas și profesor de cântări și tipic la seminar. În anul 1878, în urma legii de incompatibilitate, a abzis de parohie și a rămas numai profesor de cântări bisericești și tipic la seminarul teologico pedagogic «Andreian», și în funcțiunea aceasta prin lucrările sale pe terenul cântării bisericești a adus bisericii servicii reale în decurs de 46 ani, până când Stăpânul vieții și al morții l-a chemat la sine, Duminecă în 27 Iunie v. 1910. Pentru meritele sale sinodul arhidiecezan între anii 1873—1885 l-a ales în trei rânduri *asesor onorar* în senatul epitropesc. În acest timp a fost și *controlor* al cassei

arhidiecezane. În anul 1878 arhiepiscopul și mitropolitul Miron în semn de recunoaștere mai înaltă a serviciilor aduse bisericii, l-a distins cu *brâu roșu*. Dumitru Cunțan a excelat totdeauna printr'o *purtare morală exemplară și modestă*, în împlinirea datorințelor împreunate cu oficiul său a fost *punctual* și a dovedit progrese frumoase prin *desvoltarea și perfecționarea artei de cant bisericesc* coral și unison. Lucrările sale pe acest teren sunt: 1. *Cântările bisericești* după melodile celor opt glasuri ale sfintei biserici ortodoxe, culese, puse pe note și aranjate, Sibiiu 1890, prin concluzul sinodului din acest an introduse ca manual pentru cântările bisericești în seminarul «Andreian». 2. *Cântările funebrele*, pentru cor bărbătesc în 4 voci. Sibiiu 1903. 3. *Liturghia* s-tului Ioan «Gură de aur» pentru 2 voci. Sibiiu, 1903. 4. *Cântări religioase* la cununii, la chirotoniri și la sfințirea bisericilor, aranjate pentru cor de bărbați în 4 voci. Sibiiu, 1906. Apoi compozițiile: «*Românime mult cercată*», «*Dumnezeul nostru*», «*Ochiul*», «*Cu trupul*» ș. a.

Din prilejul morții lui D. Cunțan, corpul profesoral dela seminarul «Andreian» a tipărit următorul anunț funebral:

Corpul profesoral dela seminarul «Andreian» aduce cu durere la cunoștință, că valorosul său membru *Demetriu Cunțan*, presbiter, spiritual, profesor de cântare bisericească și tipic etc. după un serviciu credincios de 46 ani, în al 74-lea an al etății, și-a dat nobilul său suflet în mâinile Creatorului Duminecă, în 27 Iunie st. v. a. c. în Săliște. Cluj

Înmormântarea va avea loc Marți, în 29 Iunie st. v. a. m., după serviciul divin în curtea bisericii mari din Săliște. -- Vecinica lui pomenire! Sibiiu, 27 Iunie st. v. 1910.

Odihnească în pace, că n'a îngropat talanții, cu cari l-a dăruit Dumnezeu, ci i-a sporit și i-a închinat ca adevărate *nestemate* bisericii sale și neamului.

V. Stan.

INVOCAREA DUHULUI SFÂNT ÎN ACTUL TRANS- SUBSTANȚIAȚIUNEI LA SFÂNTA EUHARISTIE.

— Studiu liturgic. —

Introducere.

Actul cel mai însemnat din întreg cultul divin al bisericii creștine este fără îndoială sânta Liturgie, la care se săvârșește taina sfintei Euharistii sau sfânta cuminecătură. Toate celelalte părți ale cultului divin se învârt în jurul acestui act ca centru cum se învârte întreg sistemul solar în jurul soarelui, dela care toate corpurile cerești își primesc lumina și căldura dătătoare de viață. În aceasta convin ambele biserici vechi, răsăriteană și apuseană; dar se deosebesc în unele amănunte, dintre cari ne vom ocupa aci, cât se poate de scurt, numai cu unul, cu: Invocarea Duhului sfânt în actul transsubstanțiației la sfânta Euharistie.

Ambele biserici sunt de o părere în ce privește prezența reală a lui Iisus Christos cu trupul în sf. Cuminecătură sub forma pâinei și a vinului consacrat și că Iisus Christos a instituit taina Sf. Euharistii prin rugăciuni de mulțămire și binecuvântare, rostite în tăcere asupra pâinei și a vinului, după cari, spre a arăta și ființa și scopul sacramentului, a rostit în auzul învățăceilor săi cuvintele: «Luați, mâncați, acesta este corpul meu, carele se frânge pentru voi spre iertarea păcatelor» și «Beți dintru acesta toți, acesta este sângele meu a Legii cei noue, carele pentru voi și pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor.» Dar pe când biserica ortodoxă recunoaște instituirea acestei taine prin binecuvântare și rostirea cuvintelor acestora numai pentru Iisus Christos, iar pentru prefacerea darurilor prin preot la Sf. Liturgie și drept formă a acestei taine consideră Invocarea Duhului Sfânt (care urmează după enararea acțiunilor prin cari a instituit Iisus Christos Sf. Euharistie) și binecuvântarea însoțită de cuvintele adresate lui Dumnezeu Tatăl: «Și fă adecă pâinea aceasta cinstit trupul Christosului Tău, Amin» și: «Iar (vinul) ce este în potirul acesta cinstit sângele Christosului Tău, Amin», «Prefăcându-le pe ele cu Duhul Tău cel sfânt, Amin, Amin, Amin». — pe atunci biserica romană apuseană consideră de mijloc al acestei prefaceri la sf. Liturgie numai binecuvântarea (facerea semnului sfintei cruci peste pâine și vin) însoțită de cuvintele lui Iisus Christos amintite mai sus, rostite de preotul liturgisitor.

Înainte de a trece la interpretarea formei sfintei Euharistii, atât la instituirea tainei prin Iisus Christos, cât și la săvârșirea ei prin preotul liturgisitor, trebuie să vorbim mai întâi despre însuș actul transsubstanțiațiunii după ritualul ambelor biserici, bazat pe Sf. Scriptură și Sf. Tradițiune.

I. Transsubstanțiațiunea.

Transsubstanțiațiunea este prefacerea sau schimbarea substanței pâinei și a vinului în substanța corpului și sângelui Dului nostru Iisus Christos prin Duhul sfânt trimis de Dumnezeu Tatăl la rugăciunile preotului liturgisitor, păstrându-și însă pâinea și vinul formele lor speciale externe, adecă naturale.

Cuvântul *transsubstanțiațiune*, μεταστοιχείωσις, μετουσίωσις, care exprimă deplin idea dogmei, a fost inventat de teologii școlastici din apus în secolul XI. și a fost introdus în răsărit în secolul XV.

1. *Ritualul transsubstanțiațiunii după Sf. Scriptură.*

În privința aceasta evangeliștii Mateiu XXVI, 26—28, Marcu XIV. 22—24 și Luca XXII. 19—20 ne spun, că Iisus Christos

la Cina cea de taină, în noaptea în care a fost vândut și s'a dat pe sine prins, pe când mănca cu învățăceii săi, după ce a mulțămnit Părintelui ceresc, luând pâinea în mâni o a binecuvântat o a frânt și a dat-o învățăcelilor săi zicând: «Luați, mâncați, acesta este trupul meu carele se frânge pentru voi spre iertarea păcatelor;» apoi după cină luând paharul cu vin, deasemenea l-a binecuvântat și l-a dat lor zicând: «Beți dintru acesta toți, acesta este sângele meu a Legii cei noue, carele pentru voi și mulți se varsă spre iertarea păcatelor», încheind: «Aceasta să faceți întru amintirea mea.»

Alte amănunte la Evangeliști nu aflăm. Tot așa de puține amănunte aflăm și în celelalte scrieri ale Test. Nou în cari încă se vorbește numai în general: despre s. masă, despre cântări, despre binecuvântarea și frângerea pâinei, despre cetiri, despre beutul din paharul binecuvântat, despre rugăciuni de mulțămire și împărtășire, despre predicare și despre sărutarea sântă etc. (Fapt. apost. II. 42, 47: XX. 11; I. Cor. X. 16, 21; XI. 23—27; XIV. 26; XVI. 20 etc.)

2. *Ritualul transsubstanțiațiunei după Sf. Tradițiune.*

Cu toate că Apostolii nu ne-au lăsat amănunte mai deaproape în Sf. Scriptură despre modul cum a instituit Iisus Christos misterul Sfintei Euharistii și cum a săvârșit ei această taină, dar nu putem nega, că n'au stabilit ei deja vre-o ordine pentru celebrarea acestei taine după ordinul primit dela Iisus Christos, căci altcum scriitorii bisericești cari le-au urmat, nu s'ar putea provoca la ei pentru justificarea praxei lor observate la săvârșirea Sfintei Liturgii. Adevărat, că nu toate ordinele liturgice cuprinse în scris de sfinții Părinți, consună întru toate, cu toatecă fiecare din ei se provoacă la tradițiuni apostolice, dar pentru aceea nu-și contrazic, căci se deosebesc numai în amănunte neesențiale, ceea-ce provine de acolo, că Apostolii în Sf. Scriptură și în tradițiunea orală le-au predat numai părțile esențiale, adecă numai scheletul sau conturile Sf. Liturgii, pe cari apoi ei le-au îmbrăcat și acomodat după împrejurările lor locale și temporale.

Cel dintâi scriitor bisericesc, care ne dă amănunte mai multe despre modul săvârșirei Sf. Liturgii după apostoli este Sf. Iustin Martirul (an. 163), care în Apologia sa LXV—LXVII încă ne vorbește despre rugăciuni de laudă și preamărire la binecuvântarea pâinei și a vinului la Sf. Liturgie — adresate lui Dzeu Tatăl în numele Fiiului și a Duhului Sfânt. Alte amănunte ne dau apoi Irineu, Firmilian, Vasile cel Mare, Efrem Sirianul, Ioan Gurădeaur, Ciril din Ierusalim, Atanasie, Teofil Alexandrianul, Optat din Mileve, Fulgențiu, Izidor din Sevila, Ambrosiu, Ieronim, Proclu, Eutichiu, Nichifor și Ioan Damascen, cari toți

atestează, că Sf. Euharistie s'a săvârșit prin binecuvântare precedată, însoțită și urmată de cetiri, cântări și rugăciuni.¹

Ba începând deja din sec. III. avem chiar și forme anume de Liturgii, dintre cari cea mai veche se zice a fi Liturgia cuprinsă în așa numitele *Constituțiuni apostolice*, atribuită de unii lui Clemente Romanul, deși după alții nu pare a fi mai veche decât din sec. IV. ori V și se atribue și lui Proclu patriarhul Constantinopolei.² În Liturgia aceasta se zice: «Aducându-ne deci aminte de patima și moartea Lui, de învierea și înălțarea Lui la ceriu și de a doua lui venire, când va veni cu mărire și putere să judece viii și morții și să răsplătească fieștecăruia după faptele sale, -- aducem Ție, Impărate și Doamne, după porunca Lui, pânea aceasta și păharul acesta, și prin el mulțumindu-Ți, că ne-ai învrednicit a stă înaintea Ta și a împlini serviciul preoției: Te rugăm, ca să privești cu bunătate de sus la darurile ce sunt puse înaintea Ta, Tu celui ce nu-i lipsește nimic și ai plăcere în cinstirea Christosului Tău, și să trimiți Duhul Tău cel Sfânt peste sacrificiul acesta, tipul patimilor Domnului Iisus, pentru că pânea aceasta să se arete corpul Christosului Tău și păharul acesta sângele Christosului Tău, ca cei ce vor gustă din el să se întărească în evlavie spre iertarea păcatelor, să scape de diavolul și de nebunia lui, să se umple de Duhul Sfânt, să fie vrednici Christosului Tău și să dobândească viața de veci, căci spre unii ca aceia ești Tu îndurător Dzeule atotputernice.»

Tot în înțelesul acesta ni-se prezintă forma transsubstanțiațiunii și în Liturgiile din veacurile următoare, atât răsăritene cât și apusene, până când biserica nu eră încă desbinată.³

3. Rîtualul transsubstanțiațiunii în biserica ortodoxă după Liturgiile lui Ioan Gurădeaur și Vasile cel Mare.

Când corul cântă imnul serafic: *Sfânt, Sfânt, Sfânt*, preotul se roagă în taină, zicând rugăciunea adresată lui Dzeu Tatăl: *Cu aceste fericite Puteri*, în care la Sf. Vasile cel Mare mai pe larg, iar la Sf. Ioan Gurădeaur mai pe scurt, se face amintire despre toate actele economiei divine dela facerea lumii până la Iisus Christos săvârșite de Dzeu pentru mântuirea oamenilor din robia diavolului în care căzuse prin păcatul strămoșesc, și care rugăciune se termină cu Invocarea Duhului Sfânt pentru prefacerea darurilor — a pânei și vinului, la rugăciunea preotului — în corpul și sângele lui Iisus Christos spre iertarea păcatelor celor ce se vor împărtăși din ele, a celor cari le-au adus și a

¹ Hoppe: Die Epiklesis, Schaffhausen, 1864.

² Tarnawsky: Die bedeutendsten Liturgien der oriental. Kirche, Czernowitz, 1893.

³ Daniel: Codex Liturgicus, Tom. I—IV. Lipsiae, 1847—1853, Donzinger: Ritus Orientalium, Tom. I—II, Virceburgi, 1863.

celor pentru cari s'au adus. Rugăciunea aceasta este întreruptă de câteva ori din partea preotului, când rostește unele părți din ea cu voce înaltă, pentruca să deie ocaziune și poporului asistent a lua parte la acest act atât de însemnat prin răspunsurile și rugăciunile lui.

Lăsând la o parte din rugăciunea aceasta introducerea, în care la Sf. Vasile cel Mare, din a cărui Liturgie și-a extras Sf. Ioan Gurădeaur Liturgia sa, se face amintire despre actele ceremoniei divine până înainte de venirea lui Iisus Christos cu trupul în lume, vom reproduce din ea numai partea în care se face amintire despre instituirea Sf. Euharistii prin Iisus Christos și partea ce urmează, în care se cuprinde Invocarea Duhului Sfânt din partea preotului pentru prefacerea darurilor, firește, având în vedere și obiceiurile neprescrise încă de ritual. Partea aceasta la Sfântul Vasile cel Mare se continuă așa zicând preotul în taină: Iar nouă ne-a lăsat aducere aminte de patima Sa cea mântuitoare acestea ce le-am pus înainte după porunca Lui; căci având să meargă la cea de voie și pururea pomenită și de viață făcătoare moartea Lui, în noaptea în care s'a predat pentru viața lumii, luând pâine în sfințele și preacuratele Sale mâni și arătându-o Ție, Dzeule și Tată, și mulțămind, și binecuvântând, sântind, frângând a dat sfinților Săi învățăcei și apostoli zicând (aceasta o zice preotul cu glas și arătând cu mâna dreaptă spre disc, iar poporul înghenunchiază): *Luafți, mâncați acesta este trupul meu, carele se frânge pentru voi, spre iertarea păcatelor.* (Corul *Amin*. Preotul iar în taină): Asemenea luând și Potirul și umplându-l cu rodul viței, mulțămind, binecuvântând, sântind a dat sfinților Săi învățăcei și apostoli zicând (preotul iar zice cu glas și arătând cu mâna dreaptă, acum spre Potir): *Beți dintru acesta toți, acesta este sângele meu a Legii cei noue, carele pentru voi și pentru mulți se varsă, spre iertarea păcatelor.* (Corul: *Amin*, apoi preotul plecându-și capul zice iarăș în taină): Aceasta să faceți în amintirea mea, căci de câteori mâncați pâinea aceasta și beți din Potirul acesta, moartea mea, vestiți și învierea mea mărturisiți. — Deci aducându-ne aminte și noi, Stăpâne, de pașimile Lui cele mântuitoare, de Crucea cea făcătoare de vieață, de îngroparea cea de trei zile, de învierea cea din morți, de suirea la ceriuri, de șederea deadreapta Ta, Dumnezeu și Tată, și de mărita și înfricoșata Lui a doua venire (iar cu glas, Ekfonis): *Ale Tale dintru ale Tale, Ție aducem de toate și pentru toate.*

(Zicând acestea preotul își pune mâinile cruciș pe la încheieturi, dreapta deasupra cu carea prinde discul de margine și

stânga dedesupt cu care prinde Potirul pe la mijoc, și ridică darurile puțin în sus, privind și el în sus, apoi iar le pune pe Antimis, și până când Corul cântă: *Pre tine Te laudăm, pre Tine bine Te cuvântăm, Ție îți mulțămim Doamne și ne rugăm Ție, Dumnezeul nostru*, clopotarii trag clopotele, iar preotul plecându-și capul se roagă cu umilință iar în taină, zicând): Pentru aceasta, *Stăpâne Preasfinte*, și noi păcătoșii și nevrednicii robii Tăi, cari ne-am învrednicit a liturgisi la Sfântul Tău Altar, nu pentru dreptățile noastre, căci n'am făcut ceva bun pe pământ, ci pentru mila Ta și îndurările Tale, pe cari le-ai vărsat cu prisos peste noi, îndrăznind ne apropiem cătră sfântul Tău altar, și *punând înaintea cele ce închipuesc sfântul trup și sânge al Christosului Tău, Ție ne rugăm și dela Tine cerem, sfânt al sfinților, cu bunăvoința bunătății Tale: să vină Duhul Tău cel sfânt preste noi și preste darurile acestea ce sunt puse înaintea, și să le bineventeze pe dânsele, și să le sfințească și să le arete*. După aceea se închină de trei ori înaintea Sfintei Mese zicând): Dumnezeule, curățește-mă pe mine păcătosul și mă miluește, (apoi troparul): Doamne, cela ce pe Preasfântul Tău Duh în ceasul al treilea l-ai trimis Apostolilor Tăi, pe Acela, Bunule, nu-l luă dela noi, ci ne inoeste pe noi, cari ne rugăm Ție (pe carele îl rostește încă de douăori precedat de stihurile): Inimă curată zidește întru mine Dumnezeule și Duh drept înoiește întru cele din lăuntru ale mele (și): Nu mă lăpădă pe mine dela fața Ta și Duhul Tău cel sfânt nu-l luă dela mine (apoi binecuvintează darurile făcând cu mâna dreaptă semnul crucii de trei ori preste ele, întâi preste pâne, apoi peste vin și în urmă preste ambele împreună, zicând la binecuvântarea pânei): *și fă adecă pânea aceasta însuș cinstit trupul Christosului Tău*, (la binecuvântarea vinului): *Iar ce este în Potirul acesta, însuș cinstit Sângele Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Christos*, carele s'a vărsat pentru viața lumii, (și la binecuvântarea ambelor): *Pre-făcându-le cu Duhul Tău cel Sfânt* (răspunzând la cele din-tâi două binecuvântări eclesiarhul — crâsnicul zicând câte odată *Amin* sunând din clopoțel, iar la cea din urmă de trei ori).

Terminate acestea, preotul în semn de adorațiune se închină de trei ori până la pământ înaintea sfințelor daruri — acum trupul și sângele lui Iisus Christos — făcându-și cruce, apoi face pomenirile prescrise, poporul se ridică de pe genunchi, clopotele încetează, și la pomenirea în auz a Născătoarei de Dumnezeu și pururea Fecioarei Maria, tot în semn de adorațiune le tămâiază, încunjurând prestolul, tămâind totodată și altarul întreg.

De însemnat, că la expunerea aceasta am avut în vedere numai pe preotul liturgisitor fără ajutorul diaconului și pentru orientarea laicilor observ, că sunetul cu clopoțelul în altar și cu clopotele în turn în decursul acestor acțiuni se face, pentru ca și cei prezenți în biserică, și cei absenți câți vor auzi sunetul clopotelor să adoreze sfânta taină acum săvârșită, cel puțin prin însemnarea lor cu semnul crucii.

4. *Ritualul transsubstanțiațiunei în biserica latină după Liturgia romană.*

Sosind momentul prefacerii: «Preotul își ține mâinile împreunate deasupra pâinei și a vinului, cum s'a făcut aceasta și în Legea veche, când preoții își puneau mâinile peste sacrificiu în semn că voesc a se sacrifica pe sine împreună cu acesta... Apoi pentru a împlini mandatul lui Iisus dat la Cina cea din urmă, făcând cinci cruce preste elementele sacrificiului — spre aducere aminte de moartea sfântă a Domnului, a cărei continuare, renoire și aplicarea fructelor ei asupra noastră este sfântul sacrificiu liturgic, — ... preotul se roagă lui Dumnezeu, ca să binecuvinteze și să facă bineplăcută jertfa, pentruca aceea să se prefacă pentru noi în corpul și sângele lui Iisus Christos, a tiului său preaiubit. Cu aceasta preotul... ia pâinea între degete și făcând preste ea cruce, rostește cuvintele: «Carele în preziua patimei Sale luând pâinea în sfintele și de onoare vrednicile Sale mâni și ridicându-și ochii spre ceriu la Tine Dzeul și Părintele Său atotputernic și mulțumindu-ți totodată, o binecuvântă, frânse și dăduse învățăceilor Săi (repetiția formei istorice a rânduelii liturgiei) zicând: «Luați, mâncați din acesta toți, căci acesta este corpul meu.» Apoi se atinge de potirul descoperit și făcând cruce peste el, zice: «Asemenea după cină luând în sfintele și de onoare vrednicile Sale mâni și acest preaglorios Potir și mulțămind Ție, îl binecuvântă, și dădu învățăceilor săi zicând: «Luați și beți dintru acesta toți, *căci acesta este Potirul sângelui Meu, a Legii cei noue și eterne misterul credinții, carele pentru voi și pentru mulți se va vărsa spre iertarea păcatelor.*»

«Acestea sunt cuvintele *Consecrațiunei*, iar în limba bisericească se numește *transsubstanțiațiune*.”¹

II. Momentul transsubstanțiațiunei la instituirea Sf. Euharistii prin Iisus Christos.

Analizând actul transsubstanțiațiunei observat de Iisus Christos la instituirea Sf. Euharistii, după indiciile aflătoare în sf. Scriptură (Mat. XXVI. 20—25; Marc. XIV. 10—16; Luca XXII.

¹ Dr. Dallos: A kath. kultusz szelleme, Szombathely, 1886.

1—18; Ioan XIII. 1—11, XVII. 1—26; Pavel I. Cor. XI. 23—29 etc.) putem deosebi cinci părți în el și anume:

- a) Rugăciunea de mulțămire;
- b) Binecuvântarea pâinei și a vinului pentru a le preface în trupul și sângele său.
- c) Proclamarea sacramentului;
- d) Arătarea scopului sacramentului, și
- e) Mandatul pentru perpetuarea sacramentului.

Cuprinsul *rugăciunii de mulțămire* nu ne este cunoscut; acela însă a putut fi de înțelesul, că Iisus Christos a mulțămit Părintelui ceresc pentru că înainte de venirea lui cu trupul în lume a trimis oamenilor profeți, ca să-i pregătească calea și pentru că apoi l-a trimis pe El cu trupul în lume, ca să plinească legea, să arete oamenilor mai apriat calea adevărului și ca să se jertfească pe sine pentru răscumpărarea oamenilor din robia diavolului în carea căzuse prin păcatul strămoșesc. La propunerea aceasta ne îndreptățește introducerea rugăciunii: *Cu aceste fericite Puteri* din Liturgiile bisericii ortodoxe, în care după Liturgia sf. Vasile c. M. se face amintire îndată la începutul acestei rugăciuni despre actele ceremoniei divine săvârșite până înainte de venirea lui Iisus Christos cu trupul în lume și apoi despre cele săvârșite de însuș Iisus Christos după întruparea sa.

Tot așa nu ne sunt cunoscute nici *cuvintele binecuvântării* prin cari a prefăcut pâinea și vinul în corpul și sângele său; dar că s'a folosit de cuvinte, rostite în auz ori în tăcere, pentru de a-și exprima intențiunea și a-și împlini voința, este foarte probabil, deoarece și la facerea lumii s'a zis: Să se facă lumină etc. și s'a făcut, și biserica ortodoxă după analogia aceasta a introdus în ritualul său forma acestui sacrament: Și fă adevărat pâinea aceasta cinstit trupul Christosului Tău... cu Duhul Tău cel sfânt, întocmai precum a creat forme și pentru săvârșirea celorlalte taine, tot după indicii scoase din sfânta Scriptură și rămase dela Apostoli.

Proclamarea sau enunțarea sacramentului se cuprinde în cuvintele: *Acesta este trupul...* sângele meu al legii cei noue, iar în Liturgier în cuvintele de înălțare: Să luăm aminte! *Sfintele Sfinților!*

Arătarea scopului sacramentului se cuprinde în cuvintele: *Luati, mâncați... beți dintru acesta toți... acesta este corpul... sângele meu al legii cei noue, carele pentru voi și pentru mulți se frânge... varsă, spre iertarea păcatelor;* idea aceasta este exprimată în Liturgieriu în învitarea credincioșilor: *Cu frica lui Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați, și în cuvintele cuminării,* la preoți: Cinstitul și Preasfântul trup al

Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Christos se dă mie preotului (N.)... și Cuminecu-mă eu robul lui Dumnezeu preotul (N.) cu cinstitul și cu sfântul sânge al Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Christos spre iertarea păcatelor mele și spre vieța de veci, Amin, — iar la mirenii în cuvintele: Cuminecă-se robul lui Dumnezeu (N.) In fine

Mandatul dat apostolilor și următorilor lor *pentru perpetuarea sacramentului* până la sfârșitul lumii, în cuvintele: *Accasta să faceți întru amintirea Mea*, exprimate în Liturgieriu în comemorarea: *Deci aducându-ne aminte și noi, Stăpâne, de patimile Lui cele mântuitoare...*, aflându-și executarea în prefacerea darurilor și cu împărtășirea cu ele după cum se prescrie în Liturgieriu.

Pentru încunjurarea vre-unei neînțelegeri declarăm, că *toate acțiunile acestea formează o singură lucrare și nedespărțită a cărei centru este însă binecuvântarea darurilor*, fără de care toate celelalte n'ar avea nici un rost.

În privința aceasta este o deosebire între doctrina bisericii ortodoxe și doctrina bisericii latine, și anume:

Până când biserica ortodoxă învață că Iisus Christos a prefăcut pâinea și vinul în trupul și sângele Său prin binecuvântare însoțită de exprimarea intențiunii și voinței sale divine prin cuvinte rostite în auz ori în tăcere (S. Scriptură nu ne spune) pe atunci biserica latină învață, că Iisus Christos a prefăcut darurile prin binecuvântarea însoțită de cuvintele: Luați, mâncați, beți, acesta este trupul, sângele meu, și conform acestei interpretări și-a modificat și ritualul compus în conturi din ritualul bisericii ortodoxe după despărțirea sa de biserica ortodoxă prin inovațiunile sale arbitrare și nemotivate; iar biserica ortodoxă bazându-se pe tradițiunea apostolică, în mod logic considerând acțiunile lui Iisus Christos dela instituirea sfântei Euharistii numai ca parte istorică, a introdus în ritualul său Invocarea Duhului Sfânt urmată de binecuvântarea darurilor pentru prefacere prin cuvintele: Fă adecă pâinea aceasta... vinul acesta, trupul... sângele Christosului tău... cu Duhul Tău cel sfânt.

Pentru motivarea doctrinei sale, biserica latină se provoacă la Ev. Luca XXII. sq. și la Ap. Pavel I. Cor. X. 25, apoi la scriitorii bisericești Tertulian, Ioan Chrisostom, Ambroziu, Ioan Damascen etc. a căror texte în catechismul Roman Part. II. Cap. IV, titl. 19 le explică așa: «Așa dară dela sfinții Evangeliști Mateiu și Luca, precum și dela Apostol învățăm, că forma este: *Acesta este trupul meu*, că scris este: În decursul pâinii luă Iisus pâinea, o binecuvântă și dădu învățăceilor săi și zise:

Luăți și mâncați, acesta este trupul meu. După ce Domnul nostru Iisus Christos de forma aceasta s'a folosit la binecuvântare, — și biserica catolică s'a folosit totdeauna de aceasta. Și mai cu seamă pentru că și din cuvintele Mântuitorului: *Aceasta să faceți întru amintirea mea* (Luca XXII. 19) încă aceasta se poate deduce. Pentru că ceace demandă Domnul, că trebuie să se facă, aceea se referă nu numai la ceea ce El a făcut, ci și la ceea ce El a zis, ba mai cu seamă tocmai la cuvintele acelea se înțelege, cari le-a rostit, nu mai puțin pentru efectul, decât pentru înțelesul lor. Pentru că forma exprimă ceace s'a efectuit în sacrament. Și fiindcă cuvintele acestea arată și exprimă ceace se efectuește, adevăratul trup al Domnului: urmează, că tocmai cuvintele acestea constituiesc forma; deci în înțelesul acesta trebuie luată exprimarea evanghelistului: «binecuvântă». Pentru că așa se vede, că astfel trebuiesc înțelese, ca și când ar fi zis: luând pâinea, o binecuvântă zicând: «acesta e corpul meu».

Ba se provoacă și la argumentul scos din «rațiunea luminată de credință». Și adevărat: 1. Preotul liturgisitor îndeplinește prefacerea în acelaș mod ca și Iisus Christos; căci el după binecuvântare a zis: «Aceasta să faceți întru pomenirea mea». Dar Christos a binecuvântat prin cuvintele: «Acesta este trupul meu». Așadară 2. Când liturgisitorul zice în persoana lui Christos: «Acesta este trupul meu», spune adevărul. Deci în puterea acestor cuvinte corpul lui Christos este prezent, independent de rugăciunile ce urmează. Prin urmare 3. Forma sacramentului acesta este de origine și se derivă din ordinațiune divină, pentru aceea și este aceiaș pretutindenea; iar rugăciunile ce urmează le rânduește biserica, și pentru aceea și sunt acelea în diferite locuri diferite.

În fine se provoacă chiar și la ritualul bisericii ortodoxe, afirmând: «Tot aceasta o aflăm și în biserica grecească. În *biserica grecească* adevăratul trup al lui Christos: «*Acesta este trupul meu*» etc. preotul liturgisitor le rostește în auzul tuturor și îndată și adorează sacramentul. Și anume după cum se prescrie în *Liturgia Sfântului Ioan Gură de aur*, diaconul pășește mai aproape cătră preot și ambii își pleacă genunchii de trei ori înaintea sfinteii mese, și se roagă așa: *Dumnezeule milostiv fii mie păcătosului*; iar poporul prezent, după ce preotul liturgisitor a rostit cuvintele lui Christos, răspunde *Amin*, ca și când ar zice: într'adevăr așa este precum zici; sacrificiul arătat într'adevăr este trupul și sângele lui Christos; așa credem, așa mărturisim. Așadară biserica grecească e de părerea, că rugăciunile ce ur-

mează binecuvântării, nu aparțin esenței aceleia; căci altcum n'ar adoră sacramentul înainte de ce le-ar fi rostit pe acestea».¹

Toate argumentările și interpretațiunile acestea, fiind nelogice sunt greșite, pentrucă cuvintele lui Iisus Christos: *Luați mâncați, acesta este trupul meu...* nici chiar în gura lui Iisus Christos *nu sunt potrivite după cuprinsul lor la actul binecuvântării darurilor*, și cu atât mai puțin în gura preotului liturgisitor, care nici nu săvârșește taina în persoană (lucru cu neputință) ci numai în numele lui Iisus Christos. Deci, conform logicei, trebuie să credem, că Iisus Christos a rostit și ceva cuvinte la binecuvântarea — prefacerea pâinei și vinului în trupul și sângele său, d. e. să fie pâinea aceasta trupul, iar vinul acesta sângele meu, ori dacă s'a adresat lui Dumnezeu Tatăl ori Duhului sfânt: Fă pâinea aceasta trupul, iar vinul acesta sângele meu, apoi le-a dat spre mâncare și beaură învățăceilor săi întru iertarea păcatelor prin cuvintele: *Luați mâncați... beți, poruncindu-le totodată să facă și ei aceasta întru pomenirea lui*. De aici introducerea Invocării Duhului Sfânt în rugăciunea adresată lui Dumnezeu Tatăl pentru prefacerea darurilor în Liturgiile bisericii ortodoxe. Deci preotul săvârșind taina numai în numele lui Christos, nu poate zice: *Acesta este trupul meu precum nu zice nici judecătorul în sentință: Eu Regele, ci: În numele Majestății Sale Regelui*. Astfel au fost stabilite de biserică și formulele celorlalte taine, tot după indiciile cuprinse în sfânta Scriptură și în Sf. Tradițiune.

Tot așa de pe nedrept se provoacă biserica latină și la scriitorii bisericești amintiți mai sus, căci iată ce zice d. e. în privința aceasta Sf. Ioan Gură de aur (Hom. 3. în II Tim. I.): «Aici se află de față însuș Christos, spre a găti pentru noi această masă, căci nu omul a putut să prefacă pâinea și vinul în trupul și sângele lui Christos, și preotul stă acolo numai spre a înfățișă pre Christos și a săvârși rugăciunea; numai harul și puterea lui Dumnezeu lucrează această prefacere. «Acesta e corpul meu» (Ioan XXVI. 26). Așa se rostește cuvântul carele *aduce* cea prefacere. Precum glasul acela, carele a zis: *Creșteți și vă înmulțiți și stăpâniți pământul*» (Fac. I. 28), deși eră numai un cuvânt dar a trecut în faptă și a înmulțit omenirea, așa și *la cina cea sfântă glasul acesta alui Dumneșeu înmulțește harul la toți cei ce se împărtășesc din ea cu vrednicie*».²

¹ Dr. Katschthaller: Katholikus Ágazatos Hittan, ford. Dr. Kis, Budapest 1898 I—VI. köt. (IV. köt.).

² Șasezeci și patru predice după Ioan Chrisostomul compilate de Ios. Hefele, rad. de episc. Melchisedec, București, 1893, pag. 449.

Iar Sf. Ioan Damascen (Despre credința ortodoxă Cartea IV. cap. 13) zice: «Acum dacă cuvântul lui Dumnezeu este viu și lucrător (Evr. IV. 12) și dacă Domnul toate a făcut câte a voit; dacă El a zis: să fie lumină, și s'a făcut; să fie tărie, și s'a făcut; dacă prin cuvântul Domnului s'au întărit ceriurile și prin suflarea gurei Lui toată tăria acelora; dacă prin voința Lui, cuvântul om s'a făcut și din sinul curat și fără prihană a sfintei și pururea fecioarei fără conlucrare omenească s'a întrupat: oare nu poate face pâinea în corpul său și vinul cu apă în sângele său? El a zis dintru început: pământul să răsară iarbă verde, și acela întărit prin poruncă dumnezeiască până azi produce verdeața lui în urma ploilor ce cad din necesitate. Dumnezeu a zis: Acesta este trupul meu, și: Acesta este sângele meu, și la porunca lui atotputernică se și împlinește până când va veni iară (căci așa a zis: până voi veni iară) și vine peste noua sămănătură prin pogorirea ploaii puterea adumbritoare a Duhului Sfânt. Precum anume Dumnezeu toate câte le-a făcut, prin conlucrarea Duhului Sfânt le-a făcut, — tot așa face și acum puterea Duhului Sfânt cecece trece peste fire și numai prin credință se poate cuprinde. Cum mi se va întâmplă mie aceasta a zis Sf. Fecioară, când eu nu știu de bărbat? Arhangelul Gavriil i-a răspuns: Duhul Sfânt se va pogori preste tine și puterea celui prea înalt te va umbrî. *Și acum întrebi: cum va fi pâinea corpul lui Christos și vinul amestecat (cu apă) sângele lui Christos? Eu îți răspund: Sfântul duh se coboară peste ea și lucrează cecece trece peste limbă și pricepere*».¹

Provocarea acestor Sfinți Părinți la cuvintele: Acesta este trupul meu... nici decum nu are înțelesul, că prin aceste cuvinte ar fi prefăcut Iisus Christos pâinea și vinul în trupul și sângele său, ci numai că prin acestea a enunțat prefacerea îndeplinită mai înainte prin binecuvântare. Deci argumentarea Catehismului roman cade.

Tot din cauza aceasta cade și argumentul lui Katschthaller scos din «rațiunea luminată de credință», precum zice el, că Iisus Christos a dat învățăceilor săi și următorilor lor mandatul: Aceasta să faceți întru amintirea mea, *nu* cu privire la cuvintele: Luați, mâncați, beți, acesta este trupul, sângele meu, ca prin aceasta să se prefacă darurile, căci după înțelesul lor nu corespond acestor intențiuni, ci cu privire la esența lui, la binecuvântarea darurilor, adecă pentru ca să săvârșească și ei jertfa cea fără de sânge, fără a le prescrie însă expres vre-o formulă de binecuvântare, și apoi să o împartă credincioșilor spre iertarea păcatelor.

¹ Hoppe o. c. p. 46.

Cu argumentul forțat, dar — anticipăm — fără succes, din ritualul bisericii grecești, ne vom ocupa la alt loc, în capitolul următor, deci, aici observăm numai atâta, că în obiectul acesta de socotința bisericii ortodoxe au fost și unii scriitori latini, precum: dominicanul Ambrosius Catharinus fost arhiepiscop de Conza și Cheffontaines (Christophorus a capite fontium) generalul minoriților și fost arhiepiscop de Cesarea.¹

(Stârșitul va urma).

Gavriil Hango.

PRINCIPIILE ORTODOXIEI.

După Dr. Wladimir Guettee.

ARTICOLUL III.

Învățătura ortodoxă despre Biserică este tot așa de înaltă, ca cea, pe care o profesează asupra autorității în ce privește hotărârile de credință și morală descoperite. Se știe cât de mult se abuzează de acest cuvânt *Biserică* în romanism. În numele Bisericei papa și episcopii pretind de a învăța, însă ei identifică Biserica cu sine însuși cu ajutorul unei distincțiuni de o invenție destul de recentă, dar care este astăzi admisă în mod general. Există zic ei, două Biserici, una *învățătoare* și alta *ascultătoare*. Biserica învățătoare se compune din papa și din episcopi. Astfel, când acești domni zic, că învață în numele Bisericei, ei voesc să zică, că învață în virtutea autorității lor, deoarece ei formează *Biserica învățătoare*. Cât pentru credincioși, cari formează *Biserica ascultătoare*, ei n'au decât datoria de-a primi învățământul aceluia, cari pretind a avea dreptul exclusiv de a'l da. În asemenea condițiuni mult mai cinstit lucru ar fi din partea papei și a episcopilor să nu vorbiască *de Biserică*, și să naibă pretenția a învăța în numele Bisericei, câtă vreme îndrăznesc să spună: *Biserica suntem noi*.

Însă teologia occidentală n'a fost totdeauna ultramontană, și, nu trebuie să se urce cineva așa de mult în istoria ei pentru a găsi o învățătură exactă despre Biserică. Atunci, Biserica eră în ochii ei, ceea ce ea trebuie să fie, societatea creștină în unitatea sa, compusă din păstori și credincioși, aparținându-i cu acelaș drept, formând un singur corp, al cărui cap eră Christos și păstrând prin profesiunea sa de credință unanimă, visteria adevărilor descoperite.

Papa și episcopii nu îndrăznesc să atace aceasta învățătură adevărată, comună altădată Orientului și Occidentului, și care a

¹ Hoppe o. c. pag. 8, nota 20.

supravețuit, chiar în sânul papismului, atâtor inovațiuni, cari îi dădeau tot atâtea desmintiri. Iată pentruce papa și episcopii romaniști pronunță încă cuvântul *Biserică*, care ar trebui să le arză limba când își propun eresurile lor.

În realitate, Biserica nu mai există în sânul papismului; nu mai există, decât un anumit număr de oameni orgolioși, tărând după ei, din greșală în greșală o turmă de imbecili, cari își dau aerul, că cred ceea ce li-se spune, și cari se cred obligați a renunța la simțul comun pentru a plăcea lui Dumnezeu. Ortodoxia a păstrat adevărata și largă noțiune despre biserică.

Biserica, pentru ortodox, este societatea creștină, care trăește începând dela apostoli; a căreia viață este *una*; care nu se schimbă; care nu schimbă nimic din învățăturile descoperite; care le-a primit dintru început, și care le transmite, din veac în veac, așa, după cum le-a primit. Credincioșii sunt o parte esențială a acesteia, tot așa ca și episcopii. — Aceștia din urmă au în special datorința să *supravegheze* comunitățile creștine, ca să nu se poată introduce vr'o inovațiune; dar și toți credincioșii au dreptul să *supravegheze*, și datoria lor e să dea de știre, chiar și când însuș episcopul, trădându-și datoria sa — ar fi inovatorul.

În Biserica romană, aceia, cari se ridică în contra erorilor și abuzurilor de putere ale episcopilor, sunt condamnați. S'a văzut bine aceasta cu ocaziunea promulgării celor din urmă dogme false a Concepțiunii-Imaculate și a infalibilității papale. Câțiva preoți cu conștiință dând alarma inovațiunii, au fost osândiți, persecutați în toate chipurile, și batjocuriți atâta, cât greșala poate batjocuri adevărul.

În Biserica ortodoxă este cu neputință ca toți episcopii să-și tradeze datoria, căci ei n'au un șef așa zis infalibil; însă un episcop în particular ar putea să învețe în mod greșit, ca d. e. Nestorius. În acest caz preotul său simplul credincios, care ar descrie pe eretic, nu numai, că n'ar fi blamat, ci ar primi felicitările și mulțumirile întregii Biserici ortodoxe. Învățătura descoperită este un depozit încredințat *întregii Biserici*, credincioșilor tot așa de bine, ca și păstorilor, cari nu compun împreună decât una singură și aceeași Biserică.

În sinoadele ecumenice episcopii deliberau, discutau contra ereziei sub privirea clerului secundar și a poporului credincios și când ei erau chemați să *juduce* nu judecau după părerea lor personală, ci aduceau *mărturia constantă* a Bisericii particulare, ai căroro păstori erau ei. Biserica lor *mărturisiă* prin ei despre învățătura, *întotdeauna primită, întotdeauna crezută, întotdeauna profesată*; în chipul acesta toate Bisericile particulare vorbeau prin

episcopii lor și din *mărturia tuturor episcopilor* rezultă *mărturia Bisericii universale*.

Aceasta a fost învățătura primitivă; aceasta este învățătura, ce se menține în Biserica ortodoxă; aceasta este învățătura, ce o întâlnim, până în timpul mai de curând, la savanții teologi ai Occidentului. Plecând dela aceasta învățatură, poate cineva înțelege desăvârșit ceea ce s'a numit dogma infalibilității Bisericii. Infățșată din punctul de vedere al romaniștilor, aceasta dogmă este absurdă, deoarece pune infalibilitatea într'unul sau mai mulți oameni cari pot fi mai ignoranți, mai puțin inteligenți, decât mulți alții, și cari se pretind, nu se știe pentru ce și în ce mod, azistați de duhul lui Dumnezeu. Din punctul de vedere al învățătorei ortodoxe despre Biserică, dogma infalibilității este rațională și poate fi primită de către filozoful cel mai dificil; ia se reduce într'adevăr *la mărturia sigură, pe care societatea creștină a dat-o fără întrerupere despre învățătura, pe care Christos și apostolii i-au făcut-o cunoscută*.

Certitudinea acestei mărturisiri a fost demonstrată *ca un fapt istoric* prin dovezi testimoniale neîntrerupte, cari se țin și se în-lănțuiesc începând cu secolul prim până în zilele noastre.

O asemenea mărturie este într'atâta de sigură, încât, pentru a o contestă, ar trebui respinsă istoria întregă; căci nici un fapt istoric n'are pentru el mărturia *permanentă* a unei societăți întregi, vii, în toate timpurile, despre învățătura, pe care o atestă. Infalibilitatea Bisericii înțeleasă astfel n'are nimica misterios; și fiecare om cu rațiune o admite chiar și atunci, când n'ar crede nici în azistența spiritului lui Dumnezeu în favorul Bisericii, nici în înfrurirea dumnezeescului său cap, Christos, care a promis, că va fi cu ia până la sfârșitul veacurilor. Este o frumoasă privilegiu aceea, pe care o oferă Biserica ortodoxă prin admirabila ei imobilitate în învățătura cea sănătoasă.

Ea a văzut trecând destule discuțiuni; a susținut numeroase lupte; a suferit violențe și persecuțiuni nemaiauzite; vrășmașii ei au redus-o în stare de sclavie, în locurile, pe unde ea aruncase cea mai mare strălucire. Dar, în mizerie și desonore întocmai ca și în mărire ea a susținut adevărata învățatură; principiile sale au rămas cele ale adevăratului creștinism și ea poate să le ofere fără teamă Bisericilor eretice ca și filozofilor ca pre cea mai frumoasă doctrină, pe care lumea a ascultat-o vr'odată.

Erorile Bisericii romane asupra infalibilității decurg cu evidență din erorile, pe cari ea le-a adoptat despre Biserică. Încă înainte de ce s'a primit împărțirea sacrilegă de Biserică învățătoare și Biserică ascultătoare, episcopii ei ș'atribuieră o autori-

tate doctrinală inherentă caracterului lor; apoi ei au pus (localizat) infalibilitatea în corpul episcopal unit cu șeful său, papa. În zilele noastre noi am auzit pe papa zicând cătră episcopi: Eu pot *singur* să definesc dogme; episcopii n'au decât vot consultativ; *singur eu sunt infalibil*.

În chipul acesta o eroare, care nu se prezintă la început, decât ca o invențiune destul de nevinovată a subtilității teologice, conduse Biserica romană la eresie și absurditate.

Prin înfriurirea lor în lumea occidentală, erorile Bisericii romane au avut cele mai triste urmări pentru creștinism însuș. Erorile sale și absurditățile sale au fost primite ca expresiunea învățăturilor creștine de cătră o considerabilă mulțime de oameni ușuratici, lipsiți de știință religioasă și cari au tras concluziunea, că creștinismul impune absurdități rațiunii omenești. Fără a se preocupă se știe, dacă Biserica romană reprezintă adevăratul creștinism, ei n'au mai scrutat să afle, dacă o altă Biserică îl reprezintă mai bine. De aci obiecțiuni de tot slabe în ochii ortodoxului instruit, dar cari au valoare, îndată ce le îndreaptă cineva în contra romanismului. Ortodocșii se cade să scoată concluziunea, că pentru ei este o însemnată datorie să facă cunoscute învățăturile venerabilei lor Biserici și să reabiliteze în chipul acesta creștinismul însuș în ochii aceloră, cari l'atacă fără să-l cunoască și fiindcă îl confundă cu o Biserică eretică, anticreștină.

Biserica, așa dupăcum am prezentat-o noi după învățătura ortodoxă; autoritatea sa, infalibilitatea, nu cuprind nimica, ce ar putea să inspire frică rațiunii, să se împotrivească dezvoltării ei. Din contră omul serios și instruit va trece fără greutate dela rațiune la credința inteligentă, și va află astfel mijlocul de a-și întinde cugetările sale, de a-și dezvoltă rațiunea și a-i deschide un câmp pe cât de fecund, tot așa de vast.

Singure teoriile romaniste sunt în antagonism cu rațiunea și cu știința. Învățăturile ortodoxe se unesc atât cu una cât și cu alta. Adevăratul ortodox este un creștin adevărat credincios, și poate fi în acelaș timp un savant în toată accepțiunea termenului, fără ca credința sa și știința sa să fie în desacord în spiritul său.

Noi am prezentat în acelaș timp Biserica, ca o societate constituită în mod regulat, având vieața sa proprie, învățăturile sale fixe, legile sale, constituțiunea sa nestrămutată, magistrații săi sau clerul său.

Însă constituțiunea bisericii este de așa fel, că ea nu cunoaște acel *clericalism* occidental, care face să se vorbească astăzi așa de mult despre el și care se da ca un Stat în Stat.

Cu considerațiune la stat, Biserica ortodoxă este o instituțiune, pe care el o poate proteja, o poate lăsa să trăiască în libertate, o poate persecută, fără să poată spune, că ea îi este un vrășmaș sau un mijloc al administrațiunei sale. Clerul ortodox este un corp de cetățeni, cari nu se deosebesc prin nimic de alți cetățeni; cari recunosc administrațiunea statorită și i-se supun; cari observă legile și nu pretind deloc privilegii ca prerogative de castă; cari nu formează o administrațiune externă, mai puțin încă o administrațiune răsvrătitoare.

Biserica ortodoxă n'are cap absolut, infalibil, universal; n'are papă, care să dicteze legi, și să impună obligațiuni cari trebuiesc observate în toate statele. Biserica romană cu al său papă, cu legile sale politice ascunse sub vălul religiunei, clerul său ce se supune unui șef străin și obligat de a se revoltă contra unei administrațiuni particulare, pentru a se supune legilor generale publicate prin edict de Monarhul absolut și universal, această Biserică are o existență cu totul politică, absoarbe sau vrea să absoarbă toate Statele și să le supună.

Despotul ei universal și absolut se servește de o teorie perfect de potrivită cu pretențiunile sale pentru justificarea actelor sale și pentru a-l obliga la supunere față de ele. El zice: Eu sunt adevărul, eu sunt dreptatea; adevărul și dreptatea au dreptul să conducă lumea. Propozițiunea *minoră* este adevărată, după cum spune școlastica; însă prop. *maioră* este falsă. Papa nu este nici adevărul, nici dreptatea; cuvântul său nu este infalibil, după cum pretinde el; și hotărârile sale au dovedit, în toate veacurile, că nici un suveran nu eră mai falibil decât el. Dar nu este mai puțin adevărat, că odată primită, învățătura infalibilității sale apasă cu o greutate imensă asupra sufletului tuturor aceloră, cari cred în ea, și ea va face din ei nește împotrivitori, revoltători față de instituțiunile, față de guvernele, pe care cel infalibil le va notă ca vrășmașe.

Despotul absolut și universal al romanismului are încă și o altă teorie: Cele duhovnicești sunt mai pre sus decât cele vremelnicești; prin urmare *preoția* este mai pre sus de *împărăție*; legile preoției anulează legile, pe cari Statul ar voi să i-le opună; tot ceea ce este temporale opun celor duhovnicești este radical nimic și neavenit: la aceasta nu se supune omul decât când este cel mai slab; și îndată ce are puterea o anulează.

Grație teoriilor despre drepturile adevărului și dreptății, superiorității celor duhovnicești față de cele temporale; grație tot-asemena ușurinței, pe care papismul o posedă de a-și transforma legile sale zise *spirituale* în legi *temporale*, romanismul a devenit

un *stat universal*, care are pretenția să stăpânească toate *statele particulare*, și a le impune legile sale.

Biserica ortodoxă are principii absolut contrare. Ea își are legile sale, însă ele sunt totdeauna aceleași și nu le modifică după împrejurări; legile sale sunt strict spirituale și nu se adresează decât conștiinței; ea nu are pretențiunea să conducă pe credincioșii săi în afacerile temporale; acest domeniu nu este al său; ea lasă fiecăruia libertatea de a se conduce — în acest domeniu — după cum pricepe.

Ea nu pune înainte teoria păcatului de moarte și a stăpânirii, care îi urmează pentru a înfricoșă și supune conștiințele; ea își are legile sale; fiii săi știu, că sunt datori să le observe, dacă voiesc să fie ortodocși adevărați. Ea nu osândește pre aceia, cari nu le observă; ea lasă pe sama lui Dumnezeu judecata asupra culpabilității și pedeapsa, ce o merită.

În acest mod libertatea individuală este respectată; cele spirituale rămân spirituale, și nu pătrund în domeniul temporal, care nu e al său; Biserica rămâne Biserică; ea nu este în antagonism cu statul; credincioșii săi se supun statului, dacă este instituit regulat și legal, ei au libertatea să se miște după cum se pricep, în domeniul civil și politic, de îndatăce guvernământul este de o legitimitate contestabilă.

Se înțelege, că o astfel de Biserică nu inspiră temeri nici unui stat. S'a întâmplat, cu toate acestea, ca un guvern ca al Turciei (dacă se poate numi fanatismul turc un guvern) a persecutat Biserica ortodoxă.

Ce a rezultat din aceasta? Câtă vreme fanatismul turc se îndeletnicia contra ei, ea suferi în tăcere. Ea a fost martiră veacuri de-arândul, fiii săi au rămas patrioți, credința a mântuit existența lor ca popor; ea i-a susținut, încurajat, mângăiat, ea a rămas neclintită în învățăturile sale, în legile sale, în instituțiunile sale, persecutată de cătră Turci, batjocorită de Bisericile occidentale, a lăsat să treacă toate furtunile, ea a înghițit toate insultele, și astăzi, ea poate spune cu mândrie tuturor bisericilor occidentale: Dacă voiți să posedeți adevăratul creștinism, voi sunteți obligate să-l cereți dela mine; eu singură, eu cea martirizată și batjocorită, am fost în stare să-l păstrez.

Biserica ortodoxă din Turcia dovedește, ceea ce este ea viz avis de un Stat persecutător; se vede în Rusia, ce este ea față în față cu un Stat protector. În Rusia, ea nu începe nimic în Stat și nu se folosește de împrejurări pentru a se impune, pentru a stăpâni, pentru a persecută, cum a făcut-o aceasta papismul într'o situație analogă.

În Turcia ea suferă în tăcere și fără a pune vr'o pedecă patriotismului, desvoltării naționalităților, ea nu proclamă principiul revoluționar.

Protejată sau martirizată, ea rămâne societate curat spirituală; cu învățăturile sale, legile sale, instituțiunile sale curat *spirituale*. Priveliștea, ce o prezintă Biserica ortodoxă în diferitele State, în cari ea există, are ceva mișcător, mai ales astăzi, când papismul își desinează atât de limpede tendințele și aspirațiile sale de despotism universal, când Bisericile protestante tind să devină mici mașinării administrative în mâinile unor guverne civile. Aceste situațiuni diferite dau ansă la mii de întrebări asupra raporturilor Bisericii și Statului. Dacă voește cineva să privească clar în aceste chestiuni și să determine cu siguranță raporturile, cari trebuie să existe, n'are decât să studieze Biserica ortodoxă în vieața ei intimă și în raporturile ei cu diferitele State, și va obține deslegarea la toate dificultățile sulate în Occident.

Trad. de *Ilie Beleană*.

JURĂMÂNTUL

în cele 21 predici „despre statui“ și în predica întâia „cătră catechumeni“ ale celui întru sfinți părintelui nostru IOAN GURĂ DE AUR.

(Sfârșit).

4. Motivele pentru îndreptare aduse de sf. Ioan sunt, cum am văzut, destul de puternice și destul de multe. Totuș nu lipsesc și unele momente privitoare la aceasta chestie, cari au aparența a dovedi pe deoparte că jurământul este necesar, pe de altă parte că o îndreptare în aceasta privință nu e posibilă și în fine, că dacă s'ar și putea vindeca acest rău, apoi totuș ar fi de ajuns, dacă numai partea cea mai mare a lui sau numai majoritatea credincioșilor s'ar vindeca. Sf. Ioan, pentru a tăia ori și ce chip de desvinuire la caz de stăruință în păcat, ține cont de aceste obiecțiuni contrare, le analizează și le înfrânge.

a) Jurământul este necesar, va zice cineva. Nu există necesitate într'acel lucru, prin care se calcă legea. Căci nici o necesitate omenească nu poate să stea alătura de necesitatea poruncii lui Dumnezeu.¹ Ba de există o necesitate, apoi aceea este numai una, anume: a nu jigni pe Dzeu.² Dar dacă te silește cineva să juri? Dacă nu-ți crede?³ Faptul, că cineva nu-ți crede fără jurământ nu e de loc volnic să te facă să juri numai decât;

¹ VIII, 4.

² V, 7.

³ V, 7.

fiindcă nu jurământul face demn de credință, ci mărturia vieții, neprihănirea moravurilor și buna opinie publică. Unii plesnesc de mulțimea jurămintelor, și totuș nu pot să convingă pe nimeni; iar alții dau numai din cap și află mai multă credință decât aceia cu jurămintele lor.¹ Ori în altfel va voi cineva să te convingă să juri. Cum să te constrângă, omule! Arată tuturor, că tu voești mai bine să suferi ori-și-ce, decât să calci porunca lui Dzeu; și apoi vor încetă cu sila.

Apoi și așa zisele constrângeri cu privire la jurământ sunt tot pe atât de absurde pe cât sunt de păcătoase. E păcat doar foarte mare să-i dai fratelui tău moartea vecinică. Ucigașii omoară în ascuns pe stradă, tu însă omori pe fiu înaintea Maicii sale, a bisericii, pe altarul pe care Christos zace ca jertfă. Ce nebunie! Biserica are să deslege păcatele noastre, și nu să le lege.² Și ce scop urmărim silind pe cineva la jurământ? Voesc să am deplină siguranță, că primesc banii, zici tu. Absurd dacă știi (tu); că el este iubitor de dreptate, de ce-l pui să jure; iar de știi că e un mincinos, nu-l sili să facă un jurământ strâmb. Și apoi ce siguranță ai să aibi: grija că se poate să fi pus fără leac de cauză să jure, și muștrări de conștiință, că ai devenit complicele sperjurului. Dacă însă nu l-ai făcut să jure îți rămâne frumoasa mângâiere, că ai respectat porunca Domnului.³

b) Constrângerea la jurământ nu poate trece de valabilă; vine însă altă împrejurare, care vrea să vorbească contra puținții îndreptării. E faptul, că jurământul este deprindere și o deprindere nu se poate nimici așa ușor și într'un timp scurt.⁴ Adevărat este; dară tocmai aceasta calitate a deprinderii să ne facă a ne desbăra de obiceiul jurării, bine știind că și deprinderea *de-a nu jură* va fi tot așa de puternică, ne va fi a doua natură,⁵ dupăce ne vom fi însușit-o. Dovadă postul: pe cât de greu se deprinde omul la post, pe atât de greu îl vei face să guste din mâncările oprite ori din vin în timpul postului. Da, din deprindere și pentru conștiință suferim toate.⁶ Fie deprinderea de-a jură ori și cât de înrădăcinată trebuie să reușim a o nimici, și anume prin purtarea de grijă și stăruință.⁴ Vina nu zace în deprindere, ci în indolență și în neglijență, pentrucă jurământul, acest jurământ obicinuit, nu-și are temelia în natură ca bunăoară pofta, ori în voință, ca pofta cea rea, ci numai în neglijență, zice sf. Ioan.⁷ Exemple

¹ XIV, 6. XIX, 4.

¹ VII, 5.

² XV, 5.

³ XV, 5.

⁴ VI, 6. XX, 7.

⁵ Cateh I, 5.

⁶ VI, 7.

⁷ VII, 2.

că deprinderea aceasta se poate învinge sunt: faptul că Antiochenii s'au lăsat de a se scâlda, un lucru, care e mai trebuincios corpului omenesc decât acest jurământ; ei s'au lăsat de a se scâlda numai fiindcă împăratul a poruncit să se închidă băile.¹ Că ne putem însuși în locul acestei deprinderi deprinderea de-a nu jură, ne dovedesc alte exemple, cari ne arată că lucruri mult mai grele se săvârșesc prin diligență, osârdie și stăruință: dansatorii, actorii, acrobații, equilibriștii etc.² Dar că o deprindere atât de lătită nu se poate nimici într'un timp așa de scurt, aceasta se combate prin exemplul Niniviților, cari prin frică și băgare de samă s'au lăsat de mai multe deprinderi într'un timp foarte scurt.³ Sfaturile ce le dă sf. Ioan pentru combaterea deprinderii sunt aceleași pe cari le-au spus la locul său despre planul și mijloacele de îndreptare peste tot cu privire la acest păcat. Am văzut deci că și deprinderea este numai un pretext, fără temei, și nu se poate nici decum lua drept scuză pentru perseverarea în acest păcat.

c) Bine, că deprinderea de-a jură la ori și ce ocazie și în mod nesocotit se poate învinge, va zice cineva; dar e posibil să nu juri de loc? Ridicul. Împăratul a poruncit Antiochenilor să adune atâta aur, cât se părea că trece peste puterile lor, și ei au ascultat de această poruncă. Nime nu îndrăznește să cârtească. «Cum să pregetezi frate?! Asta-i porunca împăratului și nu încapă trăgănare!» își zice unul altuia. Aceasta se referă la bani. Iar Dumnezeu a poruncit să te ferești, — ce lucru greu a poruncit — să te ferești de jurăminte, și tu zici, că nu-i posibil?⁴

d) Bine, dar alții mă vor lua în răs, văzându-mă că-mi dau atâta silință pentru a mă mântui de un rău, care în ochii lor nici nu trece de păcat. Ei te-or râde? Tu plânge-i pentru fărădelegile lor! Și de Noe au răs mulți, când l-au văzut făcându-și corabia. Dar pe urmă au plâns. Vezi? Ceice râd acuma în gura mare și-și arată dinții, la urmă vor urla și vor scrâșni groaznic. Adu-ți aminte de sârmanul Lazar și de bogătanul din sf. Scriptură.⁵

e) Toate acestea sunt adevărate, bune și frumoase, dar vezi, că cutare ori cutare încă jură; iarăș o scuză fără nici o noimă; Dar eu zic: cutare și cutare nu jură și Dumnezeu are să te judece după meritele tale. Păcătoșii nu pot ajuta nimic păcătoșilor, prin comunitatea păcatelor.⁶ Ori, cutare și cutare e tocmai un bărbat cum se cade, un preot, un om foarte cumpănit și pios. — De

¹ XIV, 6.

² XIV, 4.

³ XX, 7 și 8.

⁴ VIII, 4.

⁵ XX, 3.

⁶ VI, 6.

ce nu te provoci la acesta? Cât despre mine poate să fie și Petru ori Paul ori un înger din cer: eu pentru vaza și autoritatea persoanei nu mă clatin de loc în judecata mea. Căci porunca care oprește jurământul vine dela însuși împăratul și nu dela un serv al său; și când se cetește un emis împărătesc, autoritatea servilor dispare.¹

f) In sfârșit, se mai zicea de cătră unii, că este de ajuns, dacă în partea cea mai mare am reușit să ne îndreptăm, așa că numai rar de tot mai păcătuim prin jurământ, și că ajunge dacă majoritatea celor încărcăți cu acest păcat s'a îndreptat.² E foarte greșită această părere. Această mică neglijență nimicește și partea acum vindecată. Adese au clădit unii casa întreagă și i-au pus și acoperișul, dar mai apoi în urma nebagării lor de seamă s'a risipit întreaga clădire din pricina unei cărămizi. Spărtura din haina necârpită la timp devine tot mai mare. Așa și răul, găsind o mică spărtură, îți aduce în scurt întregul noian de apă.³ Ori dacă ai pierdut și numai un singur galben, nu întrebi de toți și cercezezi și cauți, ca să-l găsești? Fă acelaș lucru și cu jurămintele: dacă chiar numai un jurământ ți-a scăpat din gură, plânge și suspină, ca și când ți-ai fi pierdut întreaga avere.⁴ — Asemenea și faptul, că cei mai mulți s'au îndreptat, nu poate să servească de motiv pentru a ne oprî în drum. Cei puțini cari au rămas neîndreptați, strică pe cei mulți. Păstorul cel bun lasă nouăzeci și nouă de oi și se duce după una. Dacă ne vulnerăm numai la un deget, suferă întregul corp. Și la Corinteni numai unul era vinovat de desfrânare și Paul a suspinat așa de tare din aceasta cauză, de parcă s'ar fi pierdut orașul întreg; el știa bine că nevindecându-se acel unul, răul se va lăți și-i va infecta pe toți.⁵

Aceste sunt obiecțiunile, pe cari sf. Ioan le induce ca unele, ce s'ar putea face contra posibilității vindecării radicale a răului special *al jurării*. Dar aceste momente sunt astfel alese, încât pot servi ca pretext de desvinovățire pentru păcătoșii înrăutățiți ai tuturor timpurilor, nu numai ai timpului aceluia. Fost-au doar și atunci și sunt și azi multe păcate și rele ce se zic *necesare*; vițiul ș'a supt doar totdeauna existența sa din deprinderea greu de stârpit; și azi se crede despre multe păcate, că nu se pot nimici cu totul, iar seriozitatea și rigurozitatea, în ori și ce privință se lovește adese de răsul și batjocura nepriceperii și răutății. Cine nu știe apoi cât de mult se sprijinește un păcat prin

¹ Catech. I, 5.

² XIX, 4. XX, 8. XIV, 4.

³ XIX, 4.

⁴ XX, 8.

⁵ XIV, 5.

păcat, respective prin exemplul păcatului, și în fine câtă îndolență și neglijență se arată și până la părăsirea celui mai slab vițiu, știe ori și cine s'a gândit cândva la unele ca acestea. Generalitatea acestor momente, generalitatea lor atât cu privire la cuprins cât și la loc m'au făcut de am și vorbit mai deamă-nuntul despre ele.

5. Rezultatul obținut de sf. Ioan. Cunoaștem hotărîrea sfântului de-a nimici cu totul păcatul acesta: eu nu pot să contesc, pânăce nu voiu vedeà, că toți s'au îndreptat.¹ Frumoasă hotărîre, dar dacă s'a și împlinit întocmai, nu putem ști din câte ne spune el. Știm și noi, cât știe el: Știu bine că vă dați silință, zice el. Și apoi: Căci mulți, cari au văzut, că alții au părăsit acuma deprinderea jurământului, au arătat acelaș zel și s'au făcut stăpâni pe păcat.² Și în alt loc zice: Și totuș, dupăce v'ați ostenit puțin, v'ați și îndreptat cea mai mare parte.³ Deci a trezit în ei zelul pocăinții și a reușit să-i mântuiască, dacă și nu pe toți, cu tot zelul său pentru aceasta, apoi totuș partea cea mai mare dintr'ansii a vindecat-o de această boală morală. Aceste le aflăm, după cum am văzut, din spusele sf. Ioan însuș. Dar el nu le spune pentru a se lăuda, ci spre a-i îndemna mai mult pe ascultătorii săi ca să se sârguiască întru a lupta în contra acestui păcat. Curajul și energia omului crește doar mult, când vede, că străduințele sale sunt încununete cu succes. Reușita aceasta sf. Ioan nu o privește nici decum de merit al său, ci mai vârtos de un efect al ajutorului lui Dzeu sau mai de grabă de un dar grațial al lui. A sfântului Ioan este învățătura și îndemnul, a ascultătorilor săi este bunăvoința, sârguința și osteneala, iar succesul vine dela Domnul: ca să devenim stăpâni peste această deprindere rea... dar nu prin puterea noastră, ci prin grația și iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Christos.⁴ De aceea și în alt loc: dară Dzeu, care poartă grijă de sufletele noastre mai mult decât noi toți, să ne facă deplini atât în această privință (adecă a jurământului) cât și în toată virtutea.⁵

Nicolae Cotos.

¹ XIII, 4.

² XIII, 4.

³ XX, 7.

⁴ XI, 5.

⁵ IX, 5.

PROTESTANTISMUL IN AUSTRIA ȘI FRANCIA.

I. *În Austria.* La început reforma protestantă merse foarte iute, ca un val de protest contra Bisericii catolice. După moartea împăratului Ferdinand I, la 25 Iulie 1564, se părea că biruința confesiunii evanghelice în Austria va fi numai o chestiune de timp. Se socotea că din populațiune numai 1/30 mai urmează Bisericii catolice, și aceasta după ce Ferdinand făcuse tot ce putuse pentru a pune stavilă protestantismului.

Totuși lucrurile acestea nu durară mult. În biserica catolică începuseră să vie un timp de reculegere, veni iezuitismul, și cu dânsul începuseră opera de recucerire a teritoriilor pierdute.

Opera aceasta a fost rodnică, căci Austria a devenit iar catolică, și azi contează ca unul din forturile catolicismului¹.

Relativ la această chestiune dau în traducere un articol apărut în *Journal de Genève* cu data de 7 Septembrie 1909, și care a fost trimis redacțiunii ca o corespondență din Viena cu data de 1 Septembrie 1909.

Iată articolul:

Sânt în istorie contraste stranii care par a nu fi decât fantazia soartei. Austria a fost cea întâi care, prin Ioan Huss și Ieronim de Praga, a scos strigătul de revoltă contra Romei, și în acelaș timp a reprezentat în Germania și în Europa catolicismul cel mai intransigent. Nici un stat n'a fost agitat mai mult de mișcarea reformătoare, și nicăieri împotrivirea față de această mișcare n'a fost mai eficace.

Habsburgii au înscris de secole la baza programului lor politic lupta contra protestantismului, și trebuie se ajungem la domniile împăraților filozofi Iosif II și Leopold II pentru a găsi oarecare abatere dela acest rol închinător. Spiritul larg de toleranță care a inspirat pe cel dintâi din acești suverani în politica sa religioasă, n'a suflat în Austria mult mai târziu decât în restul Europei apusene. Tocmai la 1781 a fost promulgat *Edictul de toleranță*, și Ludovic XVI e cel dintâi rege foarte creștin care n'a depus jurământul de a extermina pe eretici.

Marele avânt de reformare din sec. XVI care s'a răspândit în Austria întreaga cu o mare iușeală, nu are legătura directă cu propaganda husită; el e de origină curat germanică și luterană. Urmele lui se găsesc dela 1517. Progresele noiei credințe au fost cu atât mai uimitoare, cu cât Austria n'a încetat în urmă să deie probă de cea mai energică împotrivire la asaltul ideilor nouă. Oricum ar fi, se socotește că în anul 1578 protestantismul era atât de larg reprezentat în adunarea Statelor de sub coroana Habsburgilor, că el forma aproape patru cincimi din întreaga lor populațiune. Ungaria, Boemia, în care spiritul de revoltă și de critică

¹ Vezi Boehmer: *Die Jesuiten*, Leipzig 1907, pag. 74—82.

eră deja tradițional, ofereau terenul cel mai priincios pentru sădirea convingerilor antiromane.

Dacă socotim că contra-reforma a ajuns să stârpească luteranismul aproape cu totul din toate Statele monarhiei, supraviețuind numai în Silezia și în câteva comitate ungurești, vom putea măsura prin aceasta zelul antireformator al împăraților habsburgi, puterea și ardoarea represivii, pe care ei o inspirau, și disciplina emisarilor înarmați de conciliul din Trident. Această atitudine a puterii e perfect ilustrată de un tablou din galeria din Viena în care împăratul Ferdinand II e reprezentat neclintit dinaintea unui partid de protestanți care au năvălit în Burg și vor să capete de voie de nevoie iscălitura unui act de scutire. Persecuțiunea fu violentă și neiertătoare mai cu seamă în Boemia, Silezia, în ținutul Salzburgului, în Austria de sus. Dela sfârșitul sec. XVII abea dacă se poate vorbi de un protestantism austriac. El nu mai numără de cât câțiva adepți secreți cari se ascund cu cea mai mare grijă, și existența sa e foarte stearsă.

Trebuie să așteptăm sborul măreț al ideilor filozofice, *Aufklärungszeit*, întrupat în Iosif II, pentru a vedea protestantismul ajungând să fie recunoscut oficial și să aibă o existență organizată. Edictul de toleranță din 13 Octomvrie 1781 trebuie înțeles literal. Catholicismul e religiunea Statului. Protestanții își dobândesc dreptul deplin al exercițiului cultului lor. O protecțiune egală se întinde asupra iudaismului. Abea apăru edictul de toleranță, și 73 de protestanți se întruniră spontaneu și alcătuiră în chipul acesta Biserica din Viena.

S'a organizat îndată (ca și o mulțime de alte mici comunități protestante) și n'a încetat se înflorească iute sub regimul edictului din 1781 care a fost abrogat numai 1861 de împăratul Francisc-Iosif și înlocuit cu *edictul Protestanților*. El e conceput într'un spirit foarte larg care face cinste promotorului său. Reformații căpătară toate drepturile la cari ambiționau, și sânt chemați să joace un rol însemnat față cu mica minoritate în care n'au încetat de a rămânea, în ciuda progreselor lor constante. Egalitatea perfectă cu catolicii le e garantată, 1781, 1861, iată cele doue mari date ale protestantismului austriac.

O mișcătoare recunoștință se îndreaptă către suveranii cari au reparat o nedreptate de mai multe ori seculară. Împăratul Francisc-Iosif, care a deslegat chestiunea în chipul cel mai liberal, e obiectul venerațiunii unanime a supușilor săi reformați. Ei sânt astăzi 600,000 (fără a socoti țările de sub coroana Ungariei) aparțin la 450 parohii luterane și sânt răspândiți în tot imperiul.

Viena numără 60,000 de luterani și 8000 de calvini. Cele doue comunități au o activitate intensă. Cele două biserici ale lor se ridică una lângă alta în mica stradă sf. Dorotea.

În sacristia bisericii luterane se păstrează cu pietate un frumos portret al împăratului Iosif II care a cedat această biserică, cea dintâi consacrată cultului pe care el îl recunoște.

Parohia din Viena întreține numai din mijloacele sale un orfelinat local și trei case filiale în diferite locuri din Austria de jos, adăpostind împreună 300 de copii, un spital, un corp de diaconese și trei școli evanghelice.

Protestanții austriaci a căror răspândire geografică e foarte mare, sunt parte slavi, parte germani. Se află o biserică reformată italiană la Triest. Ei vorbesc toate limbile monarhiei și deoarece, dela 1861, devotamentul lor către țară e pe cât de arzător, pe atât și de îndreptățit, formează din punct de vedere politic un element de unitate națională care nu e de desprețuit. H. Z.

*

2. *In Francia.* Tot *Journal de Genève* (12 Dec. 1909) publică următoarele despre protestantismul francez, sub titlul *Protestantismul francez și întrunirea din Nîmes*:

Situațiunea protestantismului francez este în acest moment destul de interesantă. Pare că după prima emoțiune pricinuită de Separățiune, se încearcă o opintire serioasă pentru a-și dobândi puteri nouă și a lua măsuri față de prea marea deosebire a diferitelor organizațiuni.

Ceasul Separățiunii a sunat aproape ca ceasul dela sfârșitul cursurilor dintr'o școală... Se văd atunci toți copiii ieșind sgomotos în curte și formând numeroase grupe diferite, după gustul simpatiilor, dar îndată ce un glas cu oarecare autoritate se ridică pentru a aduce o veste însemnată sau pentru a propune o măsură de un interes mai general, se adună cu toții într'o singură grupă pentru a ascultă. Ceva asemănător s'a produs în toamna asta în sinul protestantismului francez. Glasul venerabilului păstor Babut, din Nîmes a ajuns să se facă ascultat mai pre sus de strigătele discordante, și, cu o elocvență și stăruință admirabilă, a săvârșit minunea de a adună la Nîmes, în metropola protestantă franceză, pe delegații tuturor Bisericilor din Francia cari se declară reformate.

E drept că o Adunare generală numai a reformaților, cu toată marea lor majoritate numerică și autentică lor origine franceză și calvinistă, n'a putut avea loc. Bisericile grupelor cari se numesc acuma, în grai bisericesc, *Dreapta evanghelică*, s'au ferit totdeauna de a se întruni. Dar în lipsa unei adunări de acest fel, lumea eră fericită de a vedea posibilitatea unei mari întruniri, în care s'ar găsi reprezentanți «reformații de toate nuanțele»: Luteranii, vechile «Biserici libere», Metodistii, Bapțiștii. Grație încă odată silințelor pastorului Babut, a colegilor săi dela Bisericile din Nîmes și a conziliului Federațiunii protestante din Francia, această posibilitate s'a realizat la 26, 27 și 28 Octomvrie 1909.

E un fapt unic în istoria protestantismului francez.

E adevărat că toate precauțiunile fuseseră luate pentru ca *Adunarea generală a Protestantismului francez* să nu încalce cu nimic domeniul particular al fiecărei grupări bisericești. Nu trebuiau să se trateze decât chestiuni de ordin foarte general. Dar însuș faptul de a se găsi împreună

În acelaș templu, de a se ruga și a cânta împreună, trebuia totuș (cel puțin pentru acei cari cred în influența spiritului lui Christos) să unească cu adevărat pe un foarte mare număr de protestanți cari până atunci trăiau prea departe unii de alții. Evenimentul a confirmat prevederile optimiste. Presa protestantă de limbă franceză a fost unanimă în a constata necesitatea morală și eficacitatea religioasă a acestei adunări.

Trei hotărâri însemnate, între multe altele, merită să reție atențiunea publicului.

* * *

Iată-o pe cea dintâi: Adunările generale ale protestantismului francez vor avea loc la fiecare cinci ani. Deci în ochii Franciei catolice și liber-cugetătoare e garantată astfel o oarecare unitate protestantă, cu o adunare periodică regulat constituită de reprezentanții aleși din toate Bisericile. Catolicii și necredincioșii nu pătrund în taina principiilor doctrinale sau a metodelor cari despart încă în interior, protestantismul francez. Ei nu sunt de ajuns la curent cu problema religioasă, așa cum se pune ea înaintea conștiințelor creștine emancipate de autoritatea romană, pentru ca să se intereseze de deosebirile teologice cari la protestanții luminați au atâta însemnătate. Le va ajunge să vadă realitatea unității spirituale a protestantismului, pentru a recunoaște că defectele protestante au fost poate exagerate, și că niște crâmpete din bunul simț francez încep să încolțească în capetele calvinilor.

A doua hotărâre confirmă puterile Federațiunii protestante. Acest consiliu intemeiat cu sfiiciune a doua zi după Separatiune de reprezentanții celor trei Uniuni naționale ale Bisericilor reformate, ai Bisericii luterane, ai Bisericilor libere, ai Bisericilor metodiste, nu primise încă consacra publică. Nîmes i-a conferit-o. Federațiunea e însărcinată să apere interesele generale ale Reformei franceze, își ține ședințe regulate aproape în fiecare lună și s'a însărcinat de curând să protesteze la ministrul Briand contra încălcării libertății religioase în Madagascar.

În sfârșit, al treilea fapt însemnat, o «adresă» alcătuită de păstorul Babut, a fost trimeasă tuturor protestanților francezi, și ea crează unanimitatea protestantă, nu pe terenul teologic, ci pe terenul moral și social.

* * *

Fără îndoială *Adunarea generală a protestantismului francez* ar fi putut da încă și mai bune rezultate, și dacă, mulțămită extremei condescendențe evanghelice a liberalilor, unanimitatea s'a produs în ședința publică, pe de altă parte sântem siliți să constatăm că toată opozițiunea la acordul complet venea dela dreapta Adunării. Reformații liberali (Bisericile din grupul numit «din Jarnac», Luteranii, reprezentanții ultimelor «Biserici liberale», Metodistii și până și Baptiștii, formau un bloc compact; numai Bisericile drepte se temeau de întâlnirile periodice ale Adunării. Calda atmosferă încunjurătoare a șters însă toate aceste temeri.

Deci numai dreapta s'a opus la introducerea în adresa către poporul protestant a unui pasagiu în care se afirmă clar o oarecare unitate religioasă și doctrinală.

Un articol cu adevărat magistral al păstorului Jaulmes din Montbéliard, apărut în *Revue chrétienne* din 1 Decembrie 1909¹ arată cât de mult această opunere la tot ceia ce ar putea semăna măcar de departe la o declarațiune de credință, a părut stranie liberalilor, luteranilor, membrilor Bisericilor libere, metodiștilor, Baptiștilor întruniți la Nîmes, fiindcă această temere eră formulată tocmai de acei cari totdeauna s'au arătat drept cei mai temeinici apărători ai simboalelor de credință obligatoare. S'au văzut deci luteranii cei mai stricți, precum inspectorul bisericesc Weber, baptiștii cei mai devotați concepțiunii lor despre botez, și cei mai pietiști dintre protestanți făcând cauză comună cu toți liberalii pentruca unitatea religioasă a protestantismului francez să apară în manifestul dlui Babut, și numai Bisericile evanghelice ale dreptei nu s'au învoit cu asta. Deși aceste biserici erau în minoritate, totuș, din spirit de frăție, s'a crezut că trebuie să li se admită ce cer, și faimosul pasagiu în care se vorbea de Dumnezeu și de Christos a fost suprimat.

* * *

Nu face nimic. Situațiunea morală a protestantismului din Franca numai este cea de înaintea adunării din Nîmes. Ea e mai bună. Protestantismul posedă acum în consiliul Federațiunii un organ central înzestrat cu puteri foarte restrânse, e adevărat, dar reprezentând toată unitatea de care protestantismul francez e capabil acuma.

Mai mult, proaspetele numiri de profesori la facultatea de teologie din Paris, în persoana Dilor Henri Monier, Maurice Goguel, Wilfred Monod, asigură, triumful metodelor celor mai liberale, împreună cu pietatea cea mai autentică, și de asemenea un nou sprijin dat spiritului de înțelegere între toate Bisericile ieșite din Reformă.

E posibil c'a într'o zi, încă departe de noi, toți reformații francezi se izbutească a se reuni într'o singură grupă bisericească după vechea tradițiune presbiteriană și sinodală. Pedeca actuală nu vine dela corpul pastoral, aproape în întregime câștigat de principiile teologiei moderne, ci dela laici cari n'au timpul (poți să-i mustri pentru asta?) să studieze preblemele grele, și cari pentru a-și ținea în rânduială pietatea și a-și ușura viața lor spirituală, simt totdeauna trebuință de o autoritate care nu se discută. Laicii alcătuiesc adevărata putere a bisericilor protestante dogmatice și, cum fiecare știe, în protestantismul reformat laicii guvernează.

Cu toate aceste neîndoelnice umbre cari zac încă peste organizarea Bisericilor reformate din Franca, nimenea într'ânsele nu se îndoiește că un viitor mai bun le va fi rezervat îndată. Exemplul bisericii din Geneva

¹ Fascicula întreagă merită consultată. Se găsește într'ansa și conferența ținută înaintea adunării de profesorul Wilfred Monod dela Oratoriul Luvrului.

susține speranța unui mare număr. Unitatea și libertatea realizate de protestanții din Geneva după Separațiune, rămân o mărturie vie de ceiace pot căpăta reformații când rațiunea se va afirmă mai tare. Rațiunea se va întoarce la reformații din Francia. Primele lumini s'au văzut deja în adunarea dela Nimes. Se va vedeă peste cinci ani dacă aceste lumini au crescut.

J. E. R.

*

Cel ce scrie aici e un protestant încântat de confesiunea sa. E dreptul său. Singur constată însă că lipsa unității e o pagubă pentru ei, și, deci, în fața unor astfel de mărturisiri, înțelegem de ce preț este pentru o Biserică a trăi în unitate desăvârșită, ca un corp însuflețit de aceeași vieață. Pentru acest motiv unitatea e socotită ca dogmă în Biserică, adecă ca una din condițiunile esențiale ale vieții ei.

Acum vre-o doi ani ceteam un articol în ziarul *der Tag* din Berlin despre protestantismul francez. Se spuneă într'ânsul că el nu e așa de tare pentru a-și putea afirmă ființa sa și a și-o face simțită ca un element vital în sânul populațiunii franceze.

Totuș lucrul acesta trebuie înțeles numai relativ. Când ne gândim că protestanții francezi sunt în număr de numai 600.000 și ne uităm și la operele lor, trebuie să-i admirăm. Căci ei au personalități teologice de prima forță și apar la dânsii lucrări de mare erudițiune teologică. Librăria lor din Paris (Fischbacher) e foarte bogată, cum nici pe departe nu e librăria noastră, a Românilor, cari de atâteaori întrecem cifra de 600.000. Va fi o treaptă de mare progres pentru noi când vom ajunge să producem cu rodnicia și temeinicia cu care acei 600.000 produc. Având unitatea pe care ei n'o au și având și hărnicia personală pe care o au, am putea însemnă mult.

Arhim. I. Scriban.

O ÎNCERCARE DE A LĂMURÍ PE BAZA ȘTIINȚELOR NATURALE CĂDEREA OMULUI ÎN PĂCAT.

O interesantă încercare de a lămuri cu ajutorul științelor naturale căderea omului în păcat, a făcut-o într'un număr mai recent al «Revistei americane pentru Teologie și Biserică» preotul *W. Schuldt* din Santa-Rosa în California, care este bine cunoscut în America pentru multele sale publicații de pe terenul științelor naturale. Această încercare pentru originalitatea ce-o caracterizează, merită să o cunoască și cetitorii revistei noastre.

Preotul Schuldt expune mai întâi diferitele păreri cu privire la originea omului. În rândul prim tratează învățătura creștină, după care omul este a se consideră ca o făptură creată după

chipul și asemănarea lui Dumnezeu, apoi adaugă, că acolo, unde aceasta învățătură a fost primită în întregime, căderea omului în păcat este recunoscută ca un fapt incontestabil, care nu se poate nega fără a respinge prin aceasta doctrina creștină.

De altă parte, spune preotul Schuldt, astăzi este foarte răspândită teoria evoluțiunii, conform căreia omul este a se considera ca produsul unui îndelungat și foarte caracteristic proces de dezvoltare.

Autorul crede că-și poate dezvoltă tema ce și-a ales fără să se ocupe mai amănunțit de aceste două păreri cu privire la originea omului și fără să combată pe vre-una din ele. De altcun el stă pe punctul de vedere, că adevărurile cuprinse în sf. Scriptură nu au lipsă de nici o apărare. Starea nevinovăției și a curățeniei primordiale a celor dintâi oameni, o consideră ca un adevăr nedubitabil și o pune în paralelă cu starea omului de acum, apoi continuă astfel:

«Inercarea de a face o comparație pe baza științelor naturale între om și animal și de a întrebuița rezultatele acestei comparații spre a confirma învățătura biblică despre căderea omului în păcat, trebuie să fie o lucrare folositoare».

«Credința noastră bazată pe sf. Scriptură nu este alterată întru nimic, dacă din referatul biblic despre creațiune și din asemănarea caracteristică ce există între organele corporale ale omului și ale speciilor superioare de animale, vom scoate concluziunea, că omul se apropie mult de animal. Noi nu voim să contestăm sub acest raport dreptul științelor naturale de a număra și pe om la imperiul animalelor. Intreagă făptura lui Dumnezeu e bună. Și lumea animalelor reoglindește prototipul binelui și frumosului — expresia ideilor lui Dumnezeu în formele vieții pământești».

«Dar din comparația omului cu animalul rezultă unele concluzii, pe cari observatorul trebuie să le scoată, deși în privința morală ele nu ies în favorul lui. De a face asemenea observații comparative între om și animal în ce privește natura, deprinderile și întocmirea vieții lor și de a scoate apoi din acele observații unele concluziuni, va fi scopul principal al acestui articol».

«Cea dintâi lege, care desparte pe om de animal, constă fără îndoială în faptul, că omul — în virtutea inteligenței sale mai înalte și a putinței de a se hotări însuș în acțiunile sale — lucrează cu libertate, pe când animalul e condus de boldul său firesc, de instinct. Sub aceasta din urmă înțelegem o capacitate înăscută de a săvârși anumite lucrări, cari sunt necesare pentru susținerea individului și pentru conservarea speciei căreia îi aparține. Fiecare animal e condus de această putere a naturii, se propagă prin moștenire în fiecare individ nou. Instinctul servește în lumea animalelor aceluiaș scop, pe care oamenii ajung să-l cunoască și realizeze adeseori numai în urma unei îndelungate instrucții și adeseori

a unor amare experiențe. Celce se ocupă spre pildă cu studiul speciilor mai inferioare ale ființelor organice, cum sunt vespîi, furnicile, albinele etc. și observă cum își întocmesc ele locuința, cum se îngrijesc din bună vreme de urmași, cum iau măsuri de precauțiune în contra eventualelor primejdii ce le-ar amenința existența și propagarea, și cum toate aceste lucrări le săvârșesc fără întârziere, fără întrerupere și fără să conturbe armonia societății lor, încât s'ar părea că lucrează cu cea mai exactă premeditare, — unul ca acela va trebui să-și pună întrebarea: de unde vine, că omul într'o mie și una de cazuri nu știe ce să facă, e neajutorat, slăbănog și lăsat pradă împrejurimii în mijlocul căreia trăiește? de ce inteligența lui superioară nu-i vine într'ajutor ca să găsească totdeauna ajutorul de lipsă și calea cea mai bună de scăpare cu aceeaș preciziune și siguritate, cu care o găsește sub conducerea instinctului vermele ce se târește la picioarele lui?»

«Cauza tuturor erorilor și a rătăcirilor omenești zace în faptul, că priceperea și rațiunea noastră este acoperită cu un văl întunecos. Ii lipsește omului acea intuitivitate divină, pe care avându-o Adam a fost în stare să numească cu siguritate pe fiecare animal după numele lui. El a fost în stare să cunoască la moment notele caracteristice ale fiecărei specii de animale și să găsească fără întârziere expresia potrivită pentru conceptele ce și le-a format pe această cale. Dela poziția și dela capacitatea cunoașterii intuitive cu care eră înzestrat primul om, trebuie să scoatem concluzia, că omul dela început aveă calități prin cari se ridică mult mai presus de animalele inferioare. Având omul o atât de sigură putere de cunoaștere nemijlocită a lucrurilor, i-a putut încredința Dumnezeu cultivarea paradisului fără să-i fi dat mai întâi instrucții spre aceasta. Iar când a văzut pentru prima dată muierea cu deplină cunoștință a zis «aceasta se va chema muiere, pentrucă din bărbatul său s'a luat. Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mumă-sa și se va lipi de muierea sa, și vor fi amândoi un trup». Că și al doilea Adam — Christos — a fost luminat în fiecare moment de o înțelepciune care totdeauna nimereă adevărul, e un fapt incontestabil».

«Întocmai așa au și animalele cari se nutresc cu plante o anumită capacitate de cunoaștere — am putea zice — botanică, în urma căreia sunt în stare să aleagă din lumea împopulată a plantelor numai acele ierburi și buruieni, cari nu le sunt stricăcioase sănătății. Se știe apoi, că unele animale, când se îmbolnăvesc ori s'au rănit undeva, caută și găsesc instinctiv buruienile vindecătoare cele mai corespunzătoare. Elefantul rănit aleargă la apă, își spală rana, își prepară o alifie din tină amestecată cu buruieni, cu care-și unge apoi rana și nu o înlătură de pe rană pânăce s'a vindecat cu totul. Nu este tocmai mult de când medicii, examinând această procedură de vindecare, au găsit că este cea mai potrivită, pe când elefantul o practică încă înainte de clădirea piramidelor egiptene. — Voiu trage acum o paralelă între starea integră a omului prim și între darul instinctului pe care lumea de azi a animalelor nu l-a pierdut!»

«Böhner spune, că gheonoaia din America de nord știe exact când se coc cireșele în Franța, și neluând în seamă distanța, vine să se ospezeze la culesul de poame francez. Broasca țestoasă îndatăce scapă din ou aleargă direct la apă (deși aceasta uneori e la depărtare de o oră), și chiar dacă o întorci și o duci departe de apă, găsește totdeauna calea înapoi spre aceasta. Șoarecele de câmp își adună grăunțele cele mai bune de grâu copt și le așează în cămara sa de provizii pentru iarna viitoare».

«Dacă ne întoarcem ca să punem aceste observații în paralelă cu viața oamenilor, vom constata ușor, că omul și-a pierdut aproape cu totul facultățile instinctive și naturale, cu cari a fost înzestrat prin creațiune. Locul lor îl substituie rațiunea cu calculele ei. Omul are facultăți, cari îi dovedesc cu putere sdrobotoare prerogativele. Superioritatea facultăților sale îl ridică mult mai presus de toate celelalte creaturi. El este capabil de cea mai înaltă dezvoltare. Minte, rațiunea și libera lui hotărâre de sine ar trebui, prin urmare, să poarte în viața lui scepstrul conducător cu o suverană putere de voință. Dacă într'adevăr s'ar întâmpla aceasta, atunci ar trebui să fie aproape realizat idealul unui om desăvârșit. Dar istoria nu cunoaște un asemenea fiu omenesc, afară de unul singur — dar care a fost totodată și fiu al lui Dumnezeu. Ceialalți poartă pe frunte pecetea căderii. Din cauza aceasta neamul omenesc este avizat în mod absolut la aceea, ca să învețe cu mare anevoință și trecând prin amare experiențe principiile fundamentale ale binelui și cele ce sunt bine plăcute lui Dumnezeu; căci îi lipsește acel povățuitor al vieții, pe care noi l-am putea numi *instinct divin* și care ca un înger păzitor l-ar feri de orice pas greșit».

«Știința până acum încă n'a dat răspuns la întrebarea: cum au ajuns animalele în posesiunea facultăților instinctului? Știința are meritul de a fi descoperit și de a ne fi arătat până în amănunte creațiunile admirabile ale animalelor, — dar cu privire la originea instinctului ne-a rămas datoare cu răspunsul. Evoluționistul ne spune, ce e drept, că minunatele aptitudini ale animalelor li s'au impregnat înaintașilor lor în urma săvârșirii repetite a aceluiaș lucrări, la cari îi constrângeau împrejurările. Dar aceasta teorie stă în prea mare contradicție cu faptul, că o simplă experiență și dexteritățile învățate (câștigate individual) nu se pot transmite prin moștenire urmașilor. Aceasta teorie poate fi răsturnată de ex. prin faptul cunoscut, că înaintașii de mii de ani ai albinei care adună miere sunt trântorii și regina, care nu lucrează. Astfel, albina lucrătoare nici decum n'a putut să moștenească instinctul și sârguința de a adună miere în urma experienței înaintașilor ei, cari nu se îndeletnicesc cu această lucrare. Din cele zise trebuie deci să scoatem concluziunea, că animalul posedă natura, pe care a avut-o chiar dela început și prin a cărei impuls și putere se efectuează dezvoltarea și propagarea normală a animalului. Prin urmare: animalul se poate baza așa zicând pe o putere primordială și pe o putere naturală a sa, care-l povățuiește și protejează».

«Nici un animal nu este înzestrat cu un sentiment moral ori cu conștiință. Calul, care a lovit cu copita pe stăpânul său, se simte tot pe atât

de liniștit și după o asemenea faptă, ca și înainte de a o fi săvârșit. Cănele neascultător se furișează pe lângă stăpânul său, dar el o face aceasta din frica de pedeapsă, nu fiindcă l-ar muștra conștiința. Tot asemenea îi lipsește animalului și mintea și rațiunea. Adeseori se pare că nu-și înțelege nici acțiunile proprii, din care cauză ele pot să apară uneori fără folos și ridicole. Scriitorul acestor șire a văzut odată, cum câțiva castori prinși lucrau cu zel ca să-și strătaie mica lor îngrăditură cu un zăgaz, precum făceau înaintașii lor în apă, dând prin aceasta dovada, că ei lucrau împinși de instinct, iar nu în urma unei premeditări și spre un scop anumit».

«Cu toate acestea adeseori lucrează animalul mai rațional decât omul. Din nutremântul abundent ce-i stă la dispoziție el își alege specia și calitatea care-i priște mai bine naturii sale. Rafineria artificială a gustului la el nu are rol. Specia proprie nu și-o nimicește; nici chiar animalele răpitoare nu-și caută o asemenea pradă. Nici când nu-și nimicește animalul cu intenție făcând încă nenăscut al pântecelui său, și fiecare specie se provide cu nutremânt corespunzător modului său de traiu. Sporirea și propagarea animalelor, cea mai superioară funcțiune a lor, este păzită și scutită ca de o putere mai înaltă. Raportul lor sexual în starea sălbătăciei se poate asemăna numai cu al celor mai bune și mai curate familii. *In această privință ele ne oferă modelul original al curățeniei, pe care evoluționistul trebuie să-l atribuie și celui dintâi om, dacă susține că s'a dezvoltat din animal*». (Subtras în original).

«Omul a fost înzestrat cu conștiință morală, ca să-l conducă pe calea virtuții și ca în hotărârile sale să-l îndrepte spre cele bune și cuviincioase. Din cauza aceasta el știe fără greș, când voește binele și când voește răul, iar conștiința sa îl îndeamnă să săvârșască binele și să încunjure răul. Conștiința este o putere conducătoare împotriva unei direcții spirituale false; fiecare muștrare a conștiinței e o dovadă, că omul nu este ceea ce ar trebui să fie — o dovadă pentru căderea lui în păcat. Fiecare acțiune a corpului poate fi determinată prin o hotărâre a spiritului; dar, durere, tocmai această hotărâre este adeseori cauza celei mai urâte degradări și necinstiri. Alegerea materiilor nutritoare pentru corp atârnă — atât în ce privește calitatea, cât și cantitatea lor — dela hotărârea ce o ia spiritul. O alegere nepotrivită slăbește organismul, ori îngreuiază stomahul și împedecă mistuirea. Cine ar putea nega faptul, că chiar și cei mai buni oameni adeseori își sdruncină sănătatea, își strică viața și fericirea. O prea mare moderațiune în întrebuițarea lichidelor oprește eliminarea materiilor veninoase din corp, pe când alții cearcă să-și potolească setea prin tari beuturi stimulente, cari irită și încordează peste măsură sistemul nervos, pânăce cade jertfă unui morb incurabil. Tendința inherentă păcatului este de a strică și de a nimici. Fără îndoială aceasta este pornirea naturii omenești. Ea poartă în sine germinele morții și își pune însaș cu necesitate o margine. Totdeauna se întâmplă aceasta pe

urma păcatelor unui traiu desfrânat; acestea sunt cele mai puternice atacuri în contra sănătății și a vieții, cele mai aprige arme pentru nimicirea individului singuratic și a urmașilor. Este clar, că urmările stricătioase ale acestor morburii sunt un inevitabil act de răsbunare al naturii, pentru a pune un capăt păcatului însuș. Natura curmă linia unei generațiuni, care a fost copleșită de acest păcat. Tot asemenea scurtează beția și necumpătarea nu numai viața, ci slăbește și puterea corporală a urmașilor, cari mai ușor cad jertfă boalelor și vițiilor. Orice erupțiune a păcatului este un act de violență în contra posterității omenimii. Păcatul este păcat deja în urma influinței nimicitoare, pe care o are asupra omului. Nici un animal nu îndură lovituri atât de îngrozitoare, drept urmări ale patimilor neînfrânate, ca omul creat după chipul lui Dumnezeu. Inzestrat cu facultăți cu puțin mai neînsemnate decât îngerii, el poate deveni un diavol în formă omenească, un amenințător dușman al propriilor săi fii, un blăstăm al speciei sale. Dupăce a apucat pe o cale prăpăstioasă, tocindu-i-se simțul conștiinții, își pierde orice cumpănă și orice razim moral, și în toată lumea nu mai găsește alt conducător, care să-l poată povățui în viață, decât propriile sale patimi. Animalul, din contră, are în instinctul său pe îngerul păzitor, care-l conduce pe căi sigure. Din cauza aceasta decade omul mai jos decât animalul».

«Cele zise ne constrâng să scoatem concluziunea, că natura bestială a vieții nicăiri nu este atât de coruptă, ca la om. Omul este singurul distrugător de bună voie și singurul ucigaș cu sângele rece al speciei sale. Urmașii tuturor animalelor — cu excepția unor animale de casă, cari au ajuns într'o prea apropiată comunitate cu omul — au primit răsplata unei moșteniri curate și nestrucate, care este bunul cel mai mare ce-l pot lăsa părinții drept moștenire urmașilor. În aceasta privință i-se dă omenimii o ocazie sublimă pentru un progres într'adevăr de o valoare superioară; căci, lăsată de sine, în această privință a deviat cu desăvârșire, încât chiar cu ajutor de sus, cu ajutorul mântuirii aduse de Christos, are destul de lucru, ca să se ridice la o morală și moralitate deamă de om».

«Problema noastră se mărginește numai la partea fizică a naturii omenești. Admițând, că omul ar fi într'adevăr numai un produs al evoluțiunii, atunci, purcezând dela natura lui, ar trebui să scoatem concluziunea, că prototipul omului primordial a trebuit să stea pe o treaptă cel puțin tot pe atât de înaltă, ca animalele sălbatice în starea lor naturală. Aceasta exclude beția, murdăria, minciuna, furtul, omorul și orice imoralitate».

«Punctul de vedere biblic pretinde aceasta stare morală dela om și presupune că a avut-o omul prim, dar pe lângă aceasta mai pretinde să nizuiască spre sfințenie și desăvârșire».

Preotul Schuldț crede, că pe această cale a dovedit cât de superioară a fost starea omului prim și cât de mare și prăpăs-

tioasă a fost căderea lui în păcat. Ideile practicului american merită atențiune cu atât mai mult cu cât direcția naturalistă a științei de azi nu vrea să recunoască învățătura creștină despre căderea omului în păcat. trad. de *N. Bălan*.

PUTERE DE SUS.

Pentru noi e un lucru tainic, cum poate să se sălășluească și să lucreze Duhul sfânt în sufletele noastre — fără ca să ne suspendeze propria-ne personalitate. Cum se întâmplă, că pătrunzând electricitatea într-o sârmă moartă produce atâta viață, încât trebuie să ne ferim de a o atinge? De unde vine, că curentul magnetic poate să împrumute unei bucăți de fier atâta putere, încât să fie în stare a ridică tone de fier cu ușurința cu care ridică un copil o peană? Nici aceasta nu o putem explica: cum poate să străbată într-o bucată de fier și să o umple până întru atâta, încât o face să ardă cu văpaie?

Ei bine, precum lucrează focul, electricitatea și magnetismul în fier și în oțel, așa lucrează și Duhul sfânt în inimile oamenilor cari cred în Christos și se devotează Lui cu tot sufletul lor. El se sălășluește și locuște întru dânșii, însuflețindu-i mereu, până-ce o viață dumnezeiască le umple și stăpânește tot sufletul.

Neînchipuit de mare este prefacerea ce o săvârșește botezul Duhului sfânt și puterea Lui dumnezeiască în lăuntrul oamenilor. Căci Duhul sfânt îi face să biruiască lumea. Omul, care și-a deschis inima sa și a primit într'ansa pe Duhul sfânt, e ca și mort pentru lumea înstrăinată de Dumnezeu și pentru nimicurile trecătoare ale ei. Lumea aceasta stăpânește și servește pe omul, care nu-și deschide inima ca să primească lumina Duhului sfânt și să se povățuească de ea. Unuia îi oferă lumea aceasta bani și averi materiale, el se pleacă și aduce jertfă idolului trecător, pentru care adeseori își vinde chiar și conștiința. Altuia îi îmbie lumea aceasta putere, și lăsându-se orbit de dorul după măririi deșarte, își tradează principiile sale stăpânului lumii acesteia. Un al treilea e ispitit de plăcerile deșarte ale acestei lumi, pe cari le socotește ca ținta vieții sale și lăsându-se cu totul stăpânit de ele, își pierde sufletul său nemuritor.

Cu totul altcum este omul, în sufletul căruia trăiește Duhul sfânt. Acesta e un om liber. Cu sufletul este el liber și înălțat preste lucrurile trecătoare ale acestei lumi, a căror ființă el o cunoaște. Dar tocmai fiindcă un asemenea om nu este stăpânit de lucrurile acestei lumi, el singur este în stare să le stăpânească pe ele și să le folosească ca un slujitor al lui Dumnezeu spre preamărirea Tatălui celui ceresc și spre cel mai mare bine al oamenilor.

După-ce Petru și Ioan au primit pe Duhul sfânt, n'au mai întreat cari vor fi locurile lor de onoare într-o împărăție mesianică pe pământ.

Ei n'ar fi voit să-și schimbe soarta cu a unui Irod, ba nici chiar cu a împăratului roman. Toate măririle acestei lumi li-se păreau fără valoare, chiar așa de fără valoare ca stăpânirea asupra unui furnicar. O puternică prefacere și inoie s'a săvârșit în sufletele lor. În noua împărție a lui Dumnezeu ei au ajuns preoți și împărați, moștenitori ai unei împărății vecnice, care întrece în mărire și strălucire pe toate împărățiile pământului, precum lumina soarelui covârșește pâlăitul luminării de ceară.

Un mare întreprinzător câștigă an de an multe mii, dar când sufletul său s'a umplut de Duhul sfânt, atunci banul și-a pierdut pentru dânsul tot farmecul. Întreprinzătorul nu și-a părăsit ocupația sa, ci a continuat cu ea să câștige ca și mai înainte averi frumoase, dar sufletul lui s'a schimbat căci el se socotea pe sine ca un chivernisitor așezat de Dumnezeu la locul ce-l ocupă, iar banii câștigați i-a întrebuințat pentru a sporî lucrul lui Dumnezeu în lume. Aceasta a făcut-o bogatul întreprinzător în decurs de peste 30 de ani, bucurându-se în toate zilele vieții de dreapta întrebuințare a averii sale. Numai astfel lucrând i-a adus averea adevărată bucurie.

trad. din «Der Kriegersruf» de N. Bălan.

SF. IOAN GURĂ DE AUR: DESPRE SFÂNTUL APOSTOL PAVEL.

— Homilia II. —

Că ce este omul, și că până unde poate ajunge desăvârșirea firii noastre precum și că de câtă virtute este destoinic acest viețuitor, mai strălucit decât toți a dovedit-o Pavel; carele s'a prilejit să se împotrivescă pentru Domnul cu glas mare grăind celor ce ne învinuiau cu înclinările spre rău, îndemnând la virtute, închizând nerușinatele guri ale hulitorilor, și dovedind, că nu-s departe deolaltă îngerii și oamenii, dacă vrem cu adevărat să ne desăvârșim. Căci n'a fost el de o altă fire, nici n'a avut parte de un altfel de suflet, nici n'a locuit într'altă lume, ci trăind pe același pământ, în aceleași cuprinsuri, între aceleași legi și datini ca și alții, a întrecut pe toți oamenii, cari sunt și au fost. Unde s'așadară cei-ce zic, că-i grea virtutea, și ușoară răutatea? Căci acesta (Pavel) se împotrivesște aceloră, grăindu-le: «*Pentru că năcazul nostru de acum curând trecător și ușor, veșnică și peste măsură mare mărire lucrează întru noi. (II. Cor. 4, 17).* Dacă deci năcazurile noastre sunt ușoare, cu atât mai vărtos trebuie să fie plăcerile, bucuriile noastre.

Dar nu numai aceea e de admirat într'ânsul, că el în prisosul râvnei sale nici n'a simțit măcar durerile împreunate cu deprinderea virtuții, ci că pentru aceasta nici că s'a gândit la vre-o răsplată. Noi nici având înaintea-ne răsplata nu ne îndurăm a ne osteni puțin pentru virtute; acela însă și fără de gândul răsplății a îmbrățișat-o și iubit-o, și cele ce se păreau că i-ar stă împotriva le delătură cu toată ușurința; acela n'a învinuit

nici slăbiciunea trupului, nici vitregimea împrejurărilor, nici cruzimea firii nici nimic altceva; acela și decât mai marii oștirilor, și decât toți craii din lume având mai multe și mai mari griji, din zi în zi deveneă mai neînfrânt și sporindu-i-se tot mai tare primejdiile, puteri noue dobândeă, ceea ce lămurind grăi: *«cele din dărăpt uitându-le, și la cele dinnainte tinzându-mă»* (Filipp. 3. 14.); acela chiar și în doaga morții chemă la împărtășirea bucuriei sale grăind: *«Vă bucurați și împreună vă bucurați cu mine»* (Filipp. 2, 18); acela amenințat de primejdii, de nelegiuri și de tot soiul de necinstiri, tresaltă iarăși, și scriind Corintenilor ziceă: *«Pentru aceea mă bucur întru neputințe, întru defaimări, în nevoi, în goane, întru strâmtori pentru Christos, căci când slujesc, atunci sunt tare (II. Cor. 12, 10.); și armele acestea le numeă ale dreptății, dovedind, că și în fața acestora tot el ajungeă la izbândă, și de vrăjmașii săi cu totul eră nebiruit; pretutindenea fiind sbiciuit, scuiat și batjocorit, el, ca și cum ar luă parte la un mers triumfal, și ca și cum noue semne de biruințe ar dobândi asupra pământului, așa se făleă și mulțameă lui Dumnezeu grăind: *Iară lui Dumnezeu mulțămilă, celui ce ne face pre noi pururea biruitori întru Christos. (II. Cor. 2, 14.)**

Astfel acela mai mult a cercat nedreptatea și rușinarea pentru povoduire, decât noi cinstea, și moartea mai mult, decât noi viața, și sărăcia, decât noi bogăția, și ostenelele mai mult, decât alții odihna, dar nu numai mai mult, ci cu mult mai mult, și supărarea mai mult, decât alții bucuria, și rugăciunea pentru vrăjmași mai mult, decât alții ura și blestemul. Acela a strămutat rânduiala lucrurilor, iar noi mai vartos o stricăm căci acela după cum o rânduiă Dumnezeu, așa păzeă poruncile. Acelea amăsurat firii, acestea împotriva ei. Și de unde aceasta? De acolo că Pavel, om fiind, mai mult a nizuit înspre acelea, decât înspre acestea. De-un singur lucru se temeă și fugeă: de a-l vătămă pre Dumnezeu, de altceva de nimic; după-cum nici nu doreă altceva, decât a plăceă lui Dumnezeu; nici că dorea ceva din cele ce sunt, dar nici măcar din cele ce vor fi. Și să nu-mi înșiri cetățile și popoarele și craii și oștirile și armele și banii și țerișoarele și oblăduirile căci nici ca pre niște fire de păiangen, nu le socoteă pre acestea; ci pune chiar și cele ce sunt în ceriuri, și atunci vei vedeă dragostea cea mare a lui Pavel cătră Christos. Căci el pentru vraja aceea a dragostei lui Christos nu s'a încântat nici de vrednicia cea mare e ingerilor, nici de-a arhanghelilor, nici de nimica de soiul acesta. Și decât la toate mai mult ținea la dragostea lui Christos, și printr'ansa mai fericit se ținea pe sine decât toți; iar fără de aceasta nici în domnii, nici în stăpâniri și în bogății nu doreă să fie părtaș, ci cu această iubire mai bine voiă să fie printre cei din urmă, ba chiar din șirul celor osândiți, decât fără de ea printre cei mari și cinstiți; căci o singură pedcapsă eră pentru el: de a perde această iubire. Aceasta-i eră chinul cel mai mare (Gheena), aceasta ispășirea, aceasta răul cel mai mare; dupăcum și plăcerea cea mai mare

îi eră: a cercă această iubire; aceasta-i eră viața lui, aceasta lumea, aceasta îngerul, aceasta prezentul, aceasta viitorul, aceasta împărăția, aceasta făgăduințele, aceasta toate bunătățile; altceva ceace nu duce aici, nu socotea, nici dureros, nici plăcut; căci așa disprețuia el toate cele din lume ca și iarba putrezită; tiranii și popoarele înviforate i-se păreau lui niște țințari; iar moartea, pedepsele și nedreptățile ce i-le făceau, — jucării copilărești: câtă vreme le îndură pentru Christos. Căci atunci acestea le primea cu inimă liniștită, și fiind legați în lanțuri se fălea cum nici Nero nu putea având diademă pe cap; și în temniță ședeă întocmai ca în ceriu și ranele și bătăile le primea mai cu drag decât ceice duc cununile la întreceri; și durerile nu le-a iubit mai puțin decât răsplățile, socotindu-și sic-și drept răsplată tocmai durerile; drept aceea le și numea *dar* pe acelea. Căci uite! Răsplată-i eră să se șlobozască și să fie cu Christos, iar a rămânea în trup aceasta e luptă; dar totuș mai bine-și alege aceasta, decât aceea, și zice că lui îi este mai de folos (*Filipp 1, 23. 24.*), a te jertfi pentru Christos, însemnă a te lupta și a osteni, ba chiar mai mult decât atâta; a fi însă cu Christos, eră răsplată. El însă mai bucuros își alege aceea, decât aceasta. Iar dacă acum ar zice cineva, că lui toate acestea îi erau plăcute pentru Christos. — Aceasta și eu spun, că cele ce nouă ne sunt pricină de supărare, acelea îi făceau lui mare plăcere. Dar la ce mai și amintesc eu primejdiile și celelalte nenorociri? Căci el necurmat eră în năcazuri și zicea: «*Cine e neputincios, și eu să nu fiu neputincios? cine se smintește, și eu să nu mă aprinz?*» (*II. Cor. II, 29*). Dar și durerea are oarecari plăceri, va zice cineva. Căci mulți dintre ceice-și perd copiii, lăsați fiind să plângă, capătă mângâiere; fiind opriți însă, îi doare; astfel deci și Pavel, vărsând lacrimi ziua și noaptea, capătă mângâiere; căci nimenea nu-și suferea năcazurile (răutățile) sale proprii așa, ca și acela pe ale altora. Cum ai crede, că eră el din pricina Iudeilor cari nu se mântuiau, și cari pentruca să se mântuiască mai bine dorea, ca el să cadă dela mărirea cerească!? De unde urmează, că osândirea acelora eră cu mult mai mare rău pentru el decât chiar a sa. Căci dacă nu ar fi fost mai mare rău, n'ar fi dorit-o aceea; ci mai bine și-a ales aceasta (ca el însuș să se osândească în locul Jud.), unde-i eră mai ușoară și aveă mai multă mângâiere; ceace nu numai că o dorea simplaminte, ci chiar oțta grăind: «*Că întristare mare este mie, și neîncetată inimii mele*» (*Rom. 9, 2*). Cu ce l-ar putea așadară asemăna cineva pe acesta, care se mătnea pentru fiecare din locuitorii lumii, și pentru toți îndeobște, și pentru popoare, și pentru cetăți, și pentru unul fiecare? Cu ferul sau cu diamantul? Căci din ce ar zice cineva, că-i sufletul acela? din aur sau din diamant? pentrucă decât orice diamant a fost mai tare, și decât aurul și pietrile cele prețioase mai prețios; întrecut-a deci și vârtoșia aceluia și strălucirea acestora. Cu ce s'ar putea deci asemăna sufletul acela? Cu nimic din toate câte sunt.

Dacă aurul s'ar face diamant, și diamantul aur, așa oarecumva mai că i-s'ar găsi părechea. Dar ce-l aseamănă cu cu diamantul și cu aurul?

Pune într'o cumpănă întreagă lumea și toate câte-s într'ânsa, iar în ceea-laltă singur sufletul lui Pavel, și vei vedeă că acesta pe toate le cumpănește. Căci dacă despre ceice rățăceau prin pustii și munți, prin peșteri și crepăturile pământului, Pavel a putut grăi astfel, cu atât mai vârtos deci putem zice noi despre el, cumcă el a fost de potriva tuturor. Dacă așa-dară toată lumea nu prețuiește cât dânsul, ce va putea prețui? poate ceriul? Dar și acesta e prea puțin. Căci dacă el mai mult a prețuit iubirea lui Dumnezeu decât ceriul și toate cele ce sunt în ceriu, cu atât mai vârtos Domnul care pe atât este mai sus decât Pavel, pe câtu-i bunătatea mai pe sus de răutate, îl va prețui mai mult decât mii de ceriuri.

Dumnezeu nu ne iubește pe noi numai în așa măsură, după cum noi îl iubim pe El, ci neasemănat mai mult, încât aceasta nici nu se poate tâlcui în cuvinte. Și iată acum de câte l-a învrednicit Dumnezeu pe el și înainte de slăvita înviere ce va să vină: L-a răpit în paradisi, l-a ridicat până la al treilea ceriu, l-a făcut părtaș tainelor acelora, pe cari nici unuia din cei cu fire omenească nu i-a fost dat să le grăiască. Și cu tot dreptul; căci el umblând pe pământ, așa își isprăvea toate celea, ca și cum ar aveă de-a face cu îngerii; și încătușat de trup muritor, a dovedit sfințenia acelora, și supus la atâtea nevoi, el cercă să nu se arete întru nimic mai pe jos decât puterile cele cerești. Ca și când ar fi fost întraripat, a cutreerat întreagă lumea, ca și când ar fi fost fără de trup, așa nesocotea ostenelele și primejdiile, ca și când ar fi dobândit deja raiul, așa desprețuia cele lumesti, și ca și când ar petrece chiar cu puterile cele fără de trup așa vegheă el de necurmat. De multeori și îngerilor le-au fost încredințate diferite popoare; dar nici unul dintre aceia n'a avut grije de poporul încredințat și-e-și așa, ca și Pavel de lumea întreagă. Și să nu-mi spui, că nu Pavel eră celce purtă de grije; căci aceasta o știu și eu. Căci și dacă nu el însuș le săvârșea toate, dar totuș lui îi revenea vrednicia acelora, fiindcă s'a făcut vrednic de atâta dar. Arhanghelului Mihail i-s'a încredințat uscatul și marea, părțile locuite și cele nelocuite. Acestea le zic nu ca să defăimez pe îngerii, Doamne ferește! ci ca să arăt că e cu puțință ca omul să se alătore și să se apropie de ei. Pentruce deci n'au fost încredințați cu propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu îngerii? Pentruca tu, dacă vei fi lipsit de orice râvnă mai înaltă să nu ai nici o scuză, nice, dacă vei dormi numai, să nu te poți mântui cu slăbiciunea firii omenești; de altmintrelea (chiar prin aceea că Dumnezeu a ales nu îngerii, ci oameni pentru propovăduirea cuvântului său) s'a întâmplat o minune mai mare. Căci oare nu e lucru vrednic de mirare și ciudat, că cuvântul ce purcede dela o limbă omenească, să alunge moartea, să deslege păcatele, să întrame firea cea ologă, și să prefacă pământul în raiu? Pentru aceasta mă cutremur înaintea atotputerniciei lui Dumnezeu, iar pentru acelea mă minunez de râvna cea mare alui Pavel, care a dobândit atâta dar și s'a pregătit într'un chip atât de minunat. Iar pe voi vă îndemn ca nu numai să admirați, ci să și urmați acest model de virtute; căci în chipul acesta

vom putea să ne facem părtași cu dânsul la cununile sale de răsplată. Și dacă te minunezi auzind, că celce-și va strânge șie-și comorile cerești ale lui Pavel se va învrednici de aceiaș cinste ca și dânsul, ascultă ce zice el: «*Luptă bună m'am luptat, curgerea am plinit, credința am păzit. Iară ce e mai mult mi-s'au ales mie cununa dreptății, care o va da mie Domnul în ziua aceea dreptul judecător, și nu numai mie, ci și tuturor celor ce iubesc arătarea lui*» (II. Tim. 4, 7, 8). Vezi cum cheamă pe toți la împărțășirea măririi aceleia? Fiindcă așadară pe toți ne așteaptă aceiaș răsplată, toți să ne silim a ne face vrednici de bunătățile făgăduite; să nu privim însă în Pavel numai mărimea și strălucirea vrednicilor, ci și puterea râvnei, prin care a câștigat atâta dar, și înrudirea firii, în urma căreia și noi ne facem părtași la toate vredniciile sale. În chipul acesta chiar și cele foarte anevoioase, încă ni-se vor părea ușoare deajuns; și fără preget muncind să petrecem această scurtă vreme, pentruca să dobândim cununa cea neveștejită și neperitoare, prin darul și dragostea Domnului Iisus Christos, a căruia este mărirea și puterea acum și pururea și în vecii vecilor. Amin. (Tălm. de pe grecește de: *N. Cârstea*).

PREDICĂ LA SÂMBĂTA MORȚILOR.¹

Fie-vă milă de mine o prietini, că mâna D-lui este care s'a atins de mine. (Iov 19. 21).

Jalnici ascultători!

Dacă tata sau mama, un frate sau soră, vre-un fiu sau altă rudenie de a noastră a călătorit într'o țară departe, — cei rămași acasă adeseori gândesc la ei, că oare cum vor trăi în țara străină, ce vor face, și cu dor cugetă și vorbesc despre dânsii, dorind să știe de soarta lor. Iubiților! Poate că este un timp îndelungat, de mai mulți ani, de când părinții noștri, vre-un frate, soră sau fiu, sau soție de a noastră s'a mutat într'o țară departe — în țara cea vecinică. Trupul lor odihnește în groapa care i-s'a pregătit. Dar oare unde va fi sufletul lor? cum va petrece acolo în vecinicie? Am vrea să știm.

S. Scriptură zice: Sufletele dreptilor sunt în mâna lui Dumnezeu, și nu se va atinge de dânsule munca, iară sufletele păcătoșilor vor fi în munca iadului de unde vor strigă: amar nouă, amar nouă, flăcările iadului ne-au cuprins, fie-vă milă o prietinelor! Dar oare, iubiților, astăzi la Sâmbăta morților (sau la trecerea din lumea aceasta a răposatului N. N.) când ne gândim și noi la răposații noștri mai cu deadînsul — când am putea căpăta dela ei o epistolă, oare ce ne-ar scrie?

Cuprînsul aceleia poate ar suna — cum zice la Iov I. «Fie-vă milă de mine, fie-vă milă, și a II-a Fie-vă milă și de voi, lucrați cele bune până este ziua, că vine noaptea în care nime nu mai poate lucra» adecă

¹ Se poate întrebuiță și la altă ocazinne d. e. la înmormântări.

faceți bine, pocăiți-vă, îndreptați-vă până sunteți în viață, că după moarte nu vă mai puteți îndrepta.

Deci în numele sufletelor alor voștri, cari s'au mutat din lumea, aceasta, viu să vă vorbesc astăzi, iubiților. — Deși n'a venit nime din lumea cealaltă la noi ca să ne spună ce e și cum e acolo, avem aci pe Moisi, pe proroci, avem sfânta Evangelie care ne spune, și aceea trebuie să credem. O de v'ați deschide barem la ocaziuni de moarte urechile și inima, ca cuvântul lui Dumnezeu care de multeori l'auziți, dar nu-l primiți — să vă între la inimă, înainte de a fi prea târziu.

Fie-vă milă de mine, o prietini mei, sună glasul sufletului osândit de dreptul Judecător. Psalmistul David zice: că dreptilor în ceriu li se pare că o mie de ani trec ca o zi, o mie de ani ca ziua de ieri care a trecut. Din contră sufletelor osândite la muncă li se va părea o zi așa de lungă ca o mie de ani.

Și pentruce, iubiților, se va părea sufletelor osândite o zi așa de lungă ca o mie de ani, pentrucă ele nu-și pot ajuta cu nimica. Un prisoner care e legat în lanțuri și ferecat, el singur nu-și poate ajuta, nu se poate deslega, nu-și poate rupe lanțurile și a se elibera. Slăbănogul din Capernaum, el nu ș-a putut ajuta, i-au ajutat însă cei patru, cari l-au dus la Iisus Christos.

Așa și sufletele osândite, ele nu-și pot ajuta. Noi însă, iubiților, prin rugăciune și milostenie le putem ajuta, rugând pe Dzeu ca să ierte sufletele lor și să le așeze în lăcașurile sfinților și milostivindu-se Dumnezeu spre ele vor afla mângăiere și ușurare în chinurile lor. De compătimit sunt acele suflete care n'au pe nime ca să se roage pentru ele. Acele se aseamănă cu slăbănogul dela lacul Vitezda din Ierusalim, care 38 de ani a zăcut acolo, și n'a avut pe nimenea să-i dea ajutor, să-l bage în lac când se turbură apa, ca să se facă sănătos.

O astfel de soarte au și sufletele cele sârmane, care nu au pe nime în lumea aceasta ca să le mai facă vre-o pomenire și să se roage pentru ele. Rugați-vă voi iubiților și pentru aceia, pe cari nu are cine-i pomeni.

Bogatul cel nemilostiv despre care ne spune S. Evangelie că se chinue în flăcările iadului a rugat pe P. Aron ca să trimită pe Lazar pe pământ la frații lui, să le spună și să-i dojenească ca să nu facă și ei în lume — ceea ce a făcut el — trăind în desmerdări. Am 5 frați, să le spui, să nu vie și ei la acest loc de muncă.

Sufletele alor noștri încă ne trimit nouă din lumea cealaltă cuvânt de admonițiune făcându-ne băgători de samă. Și ce ne zic ele? Ele ne strigă: Fie-vă milă de voi, gândiți-vă la cele mai de pre urmă, la judecata lui Dumnezeu, că și voi aveți să stați înaintea dreptului judecător, să dați samă de faptele voastre.

Vedeți că noi am murit trupește, sufletele noastre s'au judecat după faptele cari le-am făcut în viață. Voi încă veți muri și veți fi asemenea judecați, că hotărît este omului odată să moară, și după moarte judecata.

Nu uitați cuvântul acesta! Folosiți timpul, faceți bine până trăiți. O de am mai fi noi acuma încă odată în viață, ne strigă răposații noștri — n'am mai face multe din cele ce am făcut, am trăi o altă viață mai creștinească. Am împlini poruncile lui Dumnezeu mai bine decum le-am împlinit până am trăit. O cum ne-am feri acum de toate păcatele, o cum ne-am pocăi, n'am lăsa să treacă o zi, fără a face ceva bine, dar noi nu mai putem. Faceți voi însă iubiților, care sunteți încă în viață, faceți bine deaproapelui. Nu ve grijii numai de hrana cea trupească, de îmbrăcăminte, de avuția cea trecătoare, adunați-vă comoară în ceriu, grijii ca să vă căpătați acolo un loc bun, în împărăția cea vecinică. Feriți-vă de păcate, pocăiți-vă, rugați-vă lui Dumnezeu ca să vă ierte până nu muriți, să vă curățiți inima și sufletul de toată spurcăciunea, că numai curați fiind veți putea intra întru împărăția ceriului.

Așa ne strigă sufletele răposaților noștri la toți. Dar îndeosebi mai strigă sufletele răposaților părinți la copiii lor care au rămas în viață după ei, zicându-le: O fiilor! până am trăit cu voi, de multeori v'am dojenit ca să fiți oameni de omenie și cinstiți, vă mai zicem aceasta și din lumea cealaltă, unde ne aflăm, și unde cunoaștem mai bine judecata lui Dumnezeu.

Tot așa ne strigă și părinții noștri cei sufletești, foștii noștri preoți, cari au reposat, zicându-ne: O iubiți fii sufletești, adeseori v'am propovedit cuvântul lui Dumnezeu și n'ați ascultat. V'am dojenit adeseori ca să vă pocăiți. O iubiților! Noi și din lumea cealaltă tot aceea vă zicem, și vă predicăm, și să știți cumcă ceea ce v'am predicat în sfânta biserică până am fost la voi — toate sunt adevărate, părăsiți păcatele până nu vă părăsesc ele pre voi, adecă, când nu le mai puteți face. Iubiților! V'am adus înainte strigătul sufletelor alor noștri din lumea cealaltă. Ați luat aminte ce ne strigă? I. Fie-vă milă de mine, fie-vă milă și a II-a Fie-vă milă și de voi, că și voi aveți să treceți prin judecata lui Dumnezeu, prin vămile văzduhului unde vi se vor aduce aminte toate păcatele care le-ați făcut în viață și de care nu v'ați pocăit.

Dar acuma ce răspuns să le dăm acelor suflete? Să răspund părinților voștri, fraților, surorilor și soțiilor voștri cumcă voi nu mai gândiți la dânsii, nu vă mai aduceți aminte de ei, și cumcă de mult i-ați uitat de tot? Să le răspund cumcă voi lăcuți în casele lor, folosiți moșia ce v'au lăsat, dar ca să mai dați vre-o milostenie, sau să mai faceți vre-o slujbă pentru sufletele lor — nu vă gândiți? ziceți: că să-și fi făcut până a trăit. Acuma's mai aproape dinții decât părinții.

Și ce să le mai răspund? Să le răspund părinților voștri răposați: «Iată fiii voștri, că toate sfaturile voastre nu le-au băgat în seamă, ei duc și astăzi o viață slabă, cu beții, cu mândrii, nu cercetează biserica, nu părăsesc căile cele rele, nu se îndreaptă».

Să răspund părinților voștri sufletești, duhovnicilor voștri, că predicile lor, și sfaturile cari vi le-au dat la mărturisire nu au folosit nimic, și

că nici ceeace vă strigă din lumea ceealaltă nu voiți a ascultă, și că și astăzi vă aflați în căile rele. Să le răspund astfel?

Ba nu, iubiților, nu voiu fi un sol care să întristeze mai tare sufletele iubiților voștri răposați.

Deci în numele vostru le voiu răspunde: «Tată, mamă, n'am ascultat — când a-ți trăit — vorbele și învățăturile voastre, cari și astăzi prin rostul slujitorilor la s. altar ni le trimiteți. Dară mângăiați-vă, că noi cunoaștem acuma deja deșertăciunea lumii acesteia, și vă promitem că ne vom îndreptă vieața după poruncile lui Dumnezeu; iară pentru sufletele voastre încă ne vom rugă Tatălui ceresc, aducând jertfă la s. altar, ca Domnul nostru Iisus Christos prin sângele său, care l-a vărsat prin sf. cruce pentru mântuirea întreg neamului omenesc să le ierte și să le primească în împărăția ceriului». Iară Duhovnicilor voștri cari s'au mutat din aceasta lume, și vă strigă și din ceealaltă lume: «Fie-vă milă de noi» voiu a le răspunde în numele vostru: «O cinstiți părinți, multe învățături și sfaturi bune ne-ați dat până a-ți fost în vieață și nu le-am ascultat, acuma însă fiind că și din lumea ceealaltă ne aduceți aminte de moarte și de judecata lui Dumnezeu de care nu vom scăpa — vă promitem sărbătorește că vom pune la inimă sfaturile și învățăturile voastre ce ni le-ați dat, ne vom silii a petrece rămășița vieții după voia lui Dumnezeu, pe care-l rugăm ca să fie cu voi, și împreună și cu noi — milostiv și îndurat.»

Dacă așa le vom răspunde sufletelor răposaților noștri — le vom face și aduce mângăiere, acolo unde se află, în lăcașurile tatălui ceresc, iară sufletele noastre când le va chemă Dumnezeu din lumea aceasta și le va duce acolo, unde sunt ale iubiților noștri părinți, soți, frați și surori încă vor află acea mângăiere, de care să ne învrednicească Dumnezeu. Amin!

Ioachim Părău,
capel. ppsc.

MIȘCAREA LITERARĂ.

Ziaristica bisericească la Români. Studiu istoric de *Onisifor Ghibu.* Sibiu 1910. Tiparul tipografiei arhidiecezane. Prețul 2 cor. 138 pag.

În studiul de față, autorul ne dă icoana unor momente din vieața bisericească a noastră și a fraților de preste Carpați. Această icoană, care ne înfățișează «vieața de 70 de ani a unei puteri mari din sinul vieții noastre naționale, cum e ziaristica bisericească», cuprinde în cadrele sale desfășurarea, după criterii nimerite, a unor cercetări până acum necunoscute la noi. Pentru întâiașdată se face la noi istoria ziaristicii bisericești și a ideilor, cari în legătură cu ziaristica bisericească au avut o înrâurire binefăcătoare asupra vieții noastre. Autorul începe cu apariția celei dintâi reviste bisericești române «Vestitorul bisericesc» întâmplată la 1839 și încheie cu «Păstorul» (poate «Ortodoxul») din Iași apărut în 1910. Arată că, dacă revistele bisericești de pe vremuri au avut rol însemnat în vieața

noastră bisericească, această avem s'o atribuim între altele și împrejurării, că răspândirea revistelor cât de cât eră înlesnită. Autorul aducând dovezi întru sprijinirea acestei afirmări, accentuiază și faptul că unii conducători de reviste erau cuprinși de cea mai mare însuflețire chiar și atunci când din partea publicului cetitor erau întâmpinați cu desinteres. Autorul amintește de câte un harnic lucrător din trecut, dar totodată face și observări de îndreptare; așa bunăoară face atunci când amintește despre Ghenadie episcop de Arghheș, care pe timpul petrecerii sale în București eră numărat între cei mai mari oratori bisericești și eră ascultat cu drag de toată lumea. Ce e drept, atragerea atențiunii noastre la muncă e făcută indirect, dar așa că e bine lămurit, cumcă spre bucuria noastră zelul luptătorilor din acest trecut istoric al nostru putea fi continuat cu nădejde deplină.

De câteori amintește autorul de o revistă și de caracterul ei mai apropiat, arată și motivele cari au adus-o la existență și cauzele, cari au împrumutat respectivei reviste caracter mai mult teologic ori bisericesc. Scurt vorbind, ne arată autorul în ce măsură au ținut cont diferitele reviste de spiritul timpului, asupra căruia au împrăștiat raze de lumină și amăsurat acestei împrejurări întru cât au contribuit la propășirea noastră ca biserică românească. Din trecutul celor 70 de ani s'au scos la iveală unele momente, cari prin însemnătatea lor ne dau directive corespunzătoare pe viitor. E prea adevărat, că în raport cu trecutul revistele noastre au să desvoalte o activitate, o muncă cu mult mai uriașe, din care cauză dela conducătorii lor se cere o îndoită încordare a puterii lor spirituale iar din partea publicului cetitor un îndoit sprijin material. Dacă autorul expunând activitatea ziaristică noastre bisericești zice, că: «rămâne încă o problemă pentru viitor această parte esențială a literaturii teologice» (pag. 100), deci un adevăr, apoi nici aceea nu o poate nega celce a cetit această carte, că avem și noi o ziaristică bisericească cu un trecut destul de bine justificat. Prin urmare faptul, că autorul ne-a arătat această parte necunoscută a trecutului nostru îndreptățește pe dl Ghibu la titlul de autor al unui studiu istoric bine săvârșit, care prin însemnătatea lui și prin limba adevărat românească în care e scris, va aduce folos tuturor celor ce-l vor ceti. *)

G. Comșa.

Biserici cu averi proprii, de P. Gârboviceanu, administratorul casei Bisericii, București 1910, pag. 368.

Prinos canonicului Dr. Augustin Bunea compus și închinat de redacțiunea revistei culturale «Răvașul», Cluj, tipografia «Carmen», Petru P. Barițiu, 1910, pag. 128.

*) Motivele din cari s'a făcut împotrivire «Revistei Teologice» încă până ce nici nu apăruse, nu le expune exact dl Dr. Ghibu. Nu temerea că am voi să facem din «preoți-părinți» - «domni-preoți» a fost motivul împotrivirii, ci altceva, ceea ce dl Ghibu putea să știe. Sperăm, că în celealalte părți ale lucrării d-sale, este mai obiectiv. N. R.

Raportul dintre Religie, Știință și Societate, de Dr. Vasile Suciu, prof., Blaj 1910, pag. 80, prețul 1 cor.

Vatra familiară, de T. X. Wetzel edată de Societatea de lectură «Inocențiu Micu Clain» a teologilor din Blaj, 1910, pag. 100, prețul 30 fil.

Câteva observațiuni referitoare la decadența Catolicismului și la uneltirile lui în România, de diaconul Ștefan I. Popescu.

A papok nösülése a görög katholikus román egyházzban, történeti fejlődés és tételes jóg. hittudománydoktori értekezés, írta Rusu Sándor, Budapest 1910, tipogr. Birăușiu, pag. 115.

Biblioteca populară a «Asociațiunii» Nr. 36: Floarea soarelui, legendă de Ștefan Cacoveanu, prețul 20 fil.

Farafasticuri, versuri de distracție de Haralamb Călămăr, cu portretul și iscălitura autorului, Sibiu 1910, prețul 40 bani.

Asupra unora din aceste publicații vom reveni.

Din „*Biblioteca pentru toți*” am primit următoarele broșuri:

Fulga sau ideal și real, de Gr. H. Grandea, Nr. 552.

Albina, povestire, trad. de V. Trifu, Nr. 572.

Povești răslețe, de Em. Grigorovița, Nr. 504—505.

Povestiri mărunte, de N. N. Beldiceanu, Nr. 536.

René, trad. de N. Dașcovici, Nr. 549.

Amintiri din războiul 1877—1878, de locot.-colonel Caplescu, Nr. 553. Scrierea aceasta, socotită de profesorul universitar D. Mihail Dragomirescu, ca cele mai izbutite memorii militare din câte avem scrise până acum în românește, reînvie într'un mod simplu și atrăgător, câteva episoade din gloriosul nostru războiul pentru independență. Ceeace face farmecul acestor povestiri, e că nu sunt simple însemnări istorice, ci descrierile faptelor de arme sunt întretesute cu amintiri de ordin personal cari dau vieață și interes lucrării.

Pentru îmbogățirea cunoștințelor istorice ale elevilor, cât și mai ales pentru întărirea sentimentelor patriotice și naționale, volumul «Amintiri din războiul» e foarte potrivit.

Din problemele vieții, de G. Aslan, prof. Nr. 559.

Din viață, povestiri, de Ioan Adam, Nr. 561.

Anuarul XIII al școalei capitale ort. rom. de băieți și fete din Lugoj pe anul școl. 1909—1910, elaborat de G. Joandrea, diacon și învățător, Lugoj 1910.

Anuarul școalei comerciale superioare gr.-or. române din Brassó (Brașov). Anul școlar 1909—1910. Brașov 1910.

DIVERSE.

„**Înțelepciune, dreptți**“. In Nr. 1 din acest an al acestei reviste la pag. 44 se arată, atât după Euhologionul grecesc — original, — cât și după traduceri făcute în nemțește ori latinește, că formula *corectă* e «**înțelepciune dreptți**» și că în liturgiile noastre numai prin uz s'a introdus «**înțelepciune dreaptă**». Nu vom încerca de astădată să arătăm că *uzul* vine de bună seamă din o greșită traducere în românește a întâiului traducător poate, după care fără control, ori poate din nepricepere, s'au luat toți îngrijitorii de tipărirea Liturgiilor de mai târziu. Acum vom încerca să arătăm că cuvântul „**dreptți**“, poate avea și însemnarea, ce i-se dă de Simeon Tesalon (pag. 44); dar mai înainte de toate cuvântul acesta e provocarea prin care preotul desemnează ținuta corpului în anumite momente, întocmai ca și prin «capetele noastre Domnului se le plecăm» și nici decum nu e atribuit la *înțelepciune* cum se vedește prin faptul că în Liturgia grecesc după *înțelepciune* (*σοφία*) e pusă coma (,) și apoi urmează *dreptți* (*ορθοι*).

Pentru mai bună lămurire a lucrului în ce privește folosirea cuvântului *dreptți* și neîngenunchierea la sf. Evanghelie transcriu aci, ceiace găseșc în *Pidalion* la tâlcuirea canonului 16 al sinodului din Laodiceia: «...Însă aceștia când cetesc dumnezeiasca Evanghelie trebuie a sta dreptți (nu șezând)¹ precum rânduește prozisu sfântul Callist și istoricul Sozomen, carele osândește pe Arhiceii Alexandriei pentrucă *ședeau și nu stau în picioare* când se cetea sfânta Evanghelie».

Starea în picioare și respective ținuta dreaptă a corpului în cursul cetirii sf. Evangheliei — și nu îngenunchierea — s'ar putea solicita și din alte motive; — câtă vreme însă e *obicei* înrădăcinat și general îngenunchierea, — prin care Românul își vedește smerenia —, să se susțină.

Hârți (deslegare de post). Postul în biserica creștină e instituție de origine Dumnezeiască. Însuș Mântuitorul Christos este datătorul de lege a postului prin pilda sa, mai apoi la propoveduit și cu cuvântul: «acest neam de boală se scoate prin *post* și rugăciune». Susținut de apostoli, în cursul vremii s'a statornicit de sf. Părinți și prin canoane. Postul e cerut și de legile igienice, iară pentru noi Românii își are chiar rostul său economic.

Canonul 69 apost. sună: «Dacă vre-un episcop sau presbiter, sau diacon, sau ipodiacon, sau ceteț, sau cântăreț, sfântul marele post nu-l postește sau Miercurea sau Vinerea, să se caterisească; fără numai de s'ar oprî pentru boală trupească. Iară de va fi mirean să se afurisească». Cuprinsul canonului deci obligă pe toți la postirea postului mare, premergător sfintelor Paști, cum zice Chrisostom «nu pentru Paști, cari nu sunt pricină de post și de plâns, și mai vârtos de veselie și bucurie, nici

¹ Parantezul e a textului din *Pidalion*.

pentru cruce, ci pentru păcatele noastre... urmând prin aceasta Domnului, care a postit 40 de zile în munte. Asemenea și cu aceiaș tărie se legătuiește postirea celor două zile de peste săptămână: Mercuria pentrucă în această zi s'a făcut statul pentru vânzarea Mântuitorului; iară Vinerea căci în această zi Christos a pățimit cu trupul moartea cea pentru mântuirea noastră. Dela această leguire de post, în cele 2 zile ale săptămânii se abat — «stricăm postul» — Miercuria și Vinerea săptămânei luminate, pentru bucuria învierii Fiului lui Dumnezeu, apoi în săptămâna după Rusalii (cincizecime) pentru pogorîrea Duhului sfânt, ca și prin, aceasta să se arete că sfântul Duh este de o ființă cu Fiul și cu nimic este mai pre jos. Asemenea *stricăm* postul de Mercuri sau Vineri când s'ar întâmplă ziua Nașterii Domnului și Botezul Lui în una din aceste zile pentrucă stricarea o *vindecă* ajunul premergător, rânduit de tipic la aceste sărbători.¹ Ce anume se înțelege sub *stricarea postului* se spune în tâlcuirea canon. 64 apost.² Alt lucru este postul, altul deslegarea postului și altul stricarea postului». Sub post se înțelege desăvârșita nemăncare, respective mărirea de odată în zi întru al nouălea ceas (oara 3 d. a.) cu mărirea uscată de pâine și apă. Deslegarea de post este mărirea înainte de al nouălea ceas sau folosirea altor bucate — «măriări proaste» — decât pâinea și apa, și adecă legumi, vin, unt de lemn, raci, scoice etc. Iară stricarea postului e când se mărincă toate cele de mărirea, adecă accia-ce în vorba obicinuită și primită și prin călindare se zice deslegare de post sau *hârți*, cum zice poporul.

Comparând însă stricările de post sau deslegările date de Pidalion la canon. 69 apost. cu știința din popor și respective cu obiceiul apucat cu putere de lege, aflăm mare deosebire, intrucât poporul socotește zile deslegate și Miercurile și Vinerile din săptămâna I, și a III a Triodului adecă după Dumineca Vameșului și Fariseului și în săptămâna albă, (a lăsăturii de carne), apoi Miercurile și Vinerile dintre Naștere și Botezul Domnului și poate și alte zile pe cari nu le știm. Obiceiul poporului însă își găsește consfințirea atât în unele cărți bisericești cât și în călindarele edate cu binecuvântarea arhierescă. Așa în Mineiul lunei Decemvrie) (tipărit în București 1892) se scrie: «In știință să ne fie încă și pentru aceasta; Că dela Nașterea lui Christos până la sf. arătare a lui Dumnezeu nici decum nu este post, *nici plecări de genunchie se face* nici în biserică nici în chilii». Iară la mineiul vechiu la 25 Decemvrie scrie: «La masă deslegare la toate ori în ce zi s'ar întâmplă acest praznic. Așirderea în cele 12 zile până la Botez». Asemenea desleagă Triodul pentru săptămâna I și a III-a... «iară noi călugării în fiește care zi și Miercuria și Vinerea mărincăm brânză și oaue (în ceasul al nouălea) iară mirenii mărincă carne stricând porunca erezului aceluia» (Armenii). — Aceste deslegări sunt trecute și în *Călindarul arhidiecezan* și în «Călin-

¹ Pidalion pag. 61.

² Pidalion pag. 58.

darul bisericesc ortodox 1910» tipărit cu înalta binecuvântare a sf. Sinod al sf. Biserici autocefale ortodoxe Române», prin urmare sunt recunoscute prin legiuire bisericească.

Întorcându-ne iarăş la consultarea Pidalionului ¹, nota explicativă dela can. 69 apost. osândeşte aceste stricări de post «ce se fac Miercurile şi Vinerile în cele 12 zile după Naşterea Domnului, şi înainte de lăsatul de carne şi în săptămâna mâncării de brânză, cari nici de o parte poate a se vindeca», pentrucă pricina, că în cele 12 zile postesc *Armenii* pentru cănele *Arţiburie*, în săptămâna înainte de lăsatul de carne *Ninevitenii*, iară în a lăsatului de brânză *Tetraditii*, pricina aceasta «este cu totul neputincioasă şi rece, pentrucă noi drept slăvitorii nu ne osebim de răi slăvitori şi de eretici cu mâncările ci cu dogmele credinţii». Şi chiar întru cât s'ar găsi păreri şi sfaturi pentru stricarea postului şi în aceste din urmă cazuri, acele privesc numai pe acei creştini, cari ar petrece împreună cu astfel de eretici (Balsamon, Ioan al Kitrului), dar nici decum prin pricinuirea aceasta să facem har pântecelui. Încât pentru săptămâna brânzei (pe lângă alte explicări) aceasta o au pus sf. părinţi pentru o curăţenie oarecare mai nainte, ca să nu ne vină aceia cu urâciune şi cu greu dându-ne îndatăşi dela cărnuri şi dela mâncare din destul la post deplin. Aşişderea ca să nu facem sminteală tocmelii trupului nostru».

Aşa stând lucrul cu deslegările de post (hârţi) noue preoţilor dela sate ne este peste putinţă a da lămuriri exacte credincioşilor noştri şi atunci când, aceştia tocmai pentru aceiaş pricină (a lipsei de conglăsuire între cărţile bisericeşti; şi călindare autentice şi între îndreptările Pidalionului) se adresează autorităţii noastre bisericeşti, ca supremul for duhovnicesc, de unde ar trebui se ni se dea şi nouă îndrumările de lipsă.

Preotul *P. Moruşca*.

CRONICĂ BISERICESCĂ-CULTURALĂ.

† **Părintele Dumitru Cuţanu.** Duminecă dimineaţa, în 27 Iunie st. v. a. c., părintele Dumitru Cuţanu, profesor la seminarul «Andreian» din Sibiu, a încetat din viaţă, trecând la locaşurile Părintelui cereşc, căruia i-a slujit întreagă viaţa.

Puterile adormitului în Domnul fuseseră mult reduse de un morb greu, care-l cuprinsese mai în primăvară. Reculegându-se pe deplin — după o durată de aproape două luni de zile — cu drag l-am putut reprimi în mijlocul nostru. După terminarea examenelor la seminarul nostru, plecase împreună cu familia la Sălişte, unde de mai mulţi ani îşi făcuse obiceiul

a petrece timpul vacanţelor de vară. Aici pe neaşteptate a fost lovit de un atac de inimă şi în curând — căzut în agonie — a urmat moartea, o moarte fără dureri.

Înmormântarea i-s'a făcut în 29 Iunie st. v. (ziua sf. apostoli Petru şi Pavel) la oarele 10 a. m. în comuna Sălişte.

La actul înmormântării a participat un număr public. Au fost de faţă — afară de rudenii — mulţi dintre membrii corpului profesoral dela seminarul «Andreian», preoţi, învăţători, elevi seminariale de prin apropiere, reprezentanţi ai «Reuniunii socialilor români din Sibiu» şi mult popor din Sălişte şi jur.

¹ pag. 61.

Ceremonialul înmormântării a fost oficiat de domnul asesor consistorial Matei Voileanu asistat de preoții Dr. Vasilie Bologa, director școlar, Dr. Aurel Crăciunescu, profesor seminarial, de preoții din Săliște: Ioan Steflea, Ioan Popa, Dr. Ioan Borgia și de diaconii Dr. Vasilie Stan, profesor seminarial și Andrei Gălea, învățator în Porcești.

Răspunsurile le-a dat un cor compus din actuali și foști elevi ai decedatului, veniți din toate părțile, ca să de-a ultimul onor și să-i cânte duiosul «In veci pomenirea lui...» aceluia, dela care a învățat a-l cânta.

Sicriul cu rămășițele pământești ale defunctului a fost ridicat de patru preoți de pe catafalcul din fosta-i locuință și dus până la carul mortuar, care era încărcat cu multe cununi frumoase.

Cortegiul mortuar — în frunte cu corul — s'a pus în mișcare spre biserica mare din Săliște. Acolo ajuns, rămășițele pământești s'au depus în biserică, unde s'a cântat tot oficiul înmormântării.

După terminarea sfintei slujbe s'au ținut discursurile. Întâi d-nul asesor consistorial Matei Voileanu a pronunțat un discurs bine simțit și potrivit cu ocaziunea.

În numele seminarului «Andreian» profesorul Dr. Vasilie Stan a rostit un discurs înduioșetor.

Dându-se mortului sărutarea cea mai de pe urmă s'a ridicat iar de mâinile preoților, s'a transportat în cimitir și depus în mormânt.

Ușoară să-i fie țarina! Și-n veci să-i fie memoria!

*

Clasificarea parohiilor în arhidieceză. Consistorul arhidiecezan publică — în «Teleg. Rom.» Nr. 69 — 70 a. c., următoarea *Notificare oficială*:

Sinodul arhidiecezan în sesiunea sa din anul 1910 prin concluzul Nr. 82 din ședința dela 1/14 Maiu în afacerea cu clasificățiunea parohiilor a adus următorul concluz: Parohiile se împart în 3 clase.

I.

1. La clasa I. aparțin parohiile din orașe, cele din comunele centrale proto-presbiterale, cele din comunele bisericesti cu 2 sau mai mulți parohi, fără considerare la numărul sufletelor, și alte parohii cu preste 1500 suflete.

2. La clasa II. aparțin parohiile delataste cu mai mult ca 1000 și mai puțin ca 1500 suflete.

Parohiile pentru cari e votată întregirea dela stat maximală și dacă nu au 1000 suflete se consideră ca parohii aparținătoare la clasa a doua.

3. La clasa a III. aparțin toate celelalte parohii.

II.

1. La parohia de clasa I. pot concura candidați cu 8 clase gimnaziale sau reale și testimoniu de maturitate cu absolutor teologic și testimoniu de calificățiune preoțească cu calcul distins, respective foarte bine.

2. Pe preoții cari n'au calificățiune pentru parohie de clasă imediat superioară dară s'au distins pe terenul bisericesc școlar și cultural prin zel faptic și prin capacitate intelectuală și morală, și dacă au cinci ani de serviciu bisericesc, consistorul arhidiecezan îi poate declara vrednici și îndreptățiți să competeze la parohii de clasă imediat superioară.

III.

1. La parohia de clasa II. pot concura candidați cu 8 clase gimnaziale sau reale și testimoniu de maturitate, absolutor teologic și testimoniu de calificățiune preoțească cu calculul de «bine».

2. Dacă la prima publicare de concurs nu concură candidați cu calificățiune recerută, se publică concurs nou, și în lipsa de concurenți cu calificățiunea de clasa a II., se admit și concurenți cu calificățiune pentru parohii de clasa III.

IV.

1. La parohii de clasa III. pot concura candidați cu absolutor teologic și calificățiunea preoțească cu pregătirea din școalele medii prescrisă de regulamentul seminarial în vigoare.

2. Drepturile acurate nu se pot altera. Concluzul acesta se publică în calea aceasta spre știrea și acomodarea tuturor pe cari îi privește.

Sibiului, din ședința consistorului arhidiecezan ca senat bisericesc ținută la 1/14 Iunie 1910.

*

Cel mai vechiu act de căsătorie. Cel mai vechiu act de căsătorie e acela, ce se poate vedea în muzeul Britanic (British Museum) din Londra. În acest muzeu se găsește o tablă de 12 cm. lungime, de 6 cm. lărgime, făcută din noroi (glod) de Nil, și pe care se arată data căsătoriei lui Faraon, regele Egiptului, cu fiica regelui Babiloniei. Se presupune, că ar fi fost scrisă la anul 1540 înainte de Christos, deci are o vechime de mai mult de 3400 ani.